

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINĖS POLITIKOS KATEDRA

IRENA LANKELIENĖ
NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ
SOCIALINIO DARBO PROGRAMA

SOCIALINĖS APLINKOS VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ ABITURIENTŲ
PROFESIJOS PASIRINKIMUI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc.dr. Svajonė Mikėnė

Vilnius, 2007

Turinys

Iyadas	3
1. Profesijos pasirinkimas: teorinė analizė	7
1.1. Pagrindinių sąvokų samprata	7
1.2. Profesijos pasirinkimo problemos jaunystės amžiaus tarpsnyje	9
1.3. Teorinis požiūris į profesinį asmenybės apsisprendimą	13
1.4. Profesinės raidos teorijos	14
1.5. Socialinio mokymosi ir sprendimo priėmimo teorijos	17
1.6. Profesinio orientavimo ištakos ir tyrimai Lietuvoje	19
1.6.1. Profesinio orientavimo ištakos Lietuvoje	19
1.6.2. Profesijos pasirinkimo tyrimai Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu ..	20
1.6.3. Profesijos pasirinkimo tyrimai po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo	22
1.7. Profesijos pasirinkimo metodų problemos.....	23
1.8. Profesijos pasirinkimą sąlygojantys veiksniai	25
2. Tyrimo metodika	32
3. Tyrimo rezultatai	34
3.1. Abiturientų anketinės apklausos rezultatų analizė	34
3.1.1. Respondentų socio-demografinės charakteristikos	34
3.1.2. Abiturientų apklausos rezultatai	36
3.2. Standartizuoto pokalbio duomenų analizė	48
3.2.1. Duomenų rinkimas, sisteminimas	48
3.2.2. Duomenų analizė	48
Išvados ir rekomendacijos	54
Literatūra	56
Santrauka.....	59
Summary.....	61
Priedai	62
1 priedas. Tyrimo anketa „Profesijos pasirinkimas“	62
2 priedas. Standartizuoto pokalbio su abiturientais gairės.....	66
3 priedas. Struktūruoto pokalbio protokolai.....	67

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Tinkamos profesijos pasirinkimas ypač svarbus abiturientui, asmeniui kuris baigia ar neseniai yra baigęs vidurinę mokyklą arba gimnaziją (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000, p.1). Pastaruoju metu Lietuvoje vis daugiau abiturientų nori studijuoti aukštosiose mokyklose. Bet kyla klausimas, kaip pasirinkti tinkamą, norimą profesiją. Kas įtakoja abiturientus rinktis vieną ar kitą profesiją? Ar tai priklauso nuo socialinės aplinkos veiksnių?

Profesijos pasirinkimo tema yra aptariama mokyklose, abiturientas pasitaria ir su šeimos nariais, įvertinant jo polinkius ir gebėjimus bei realias (finansines ir kt.) galimybes studijuoti vieną ar kitą profesiją.

Rinktis profesiją reikėtų racionaliai, sistemingai, nepamirštant, kad egzistuoja ir socialiniai veiksniai, kad atsitinka ir neplanuotų įvykių. Pasirinkti profesiją šiandien nėra lengva. Darbo pasaulyje yra tūkstančiai profesijų, kurios kinta: atsiranda naujų, modifikuojasi ar nunyksta senosios (Loveneka, 2006).

Anot L. Jovaišos (1999), profesijos rinkimasis - daugkartinis aktas, ilgalaikis procesas. Tyrimais įrodyta, kad dauguma žmonių savo gyvenime bent du kartus keičia profesiją. Nuo profesijos priklauso ir socialinė ekonominė padėtis, apimanti tarpusavyje kintamuosius:

- ekonominę padėtį, kuria lemia pajamos;
- socialinę padėtį, priklausančią nuo išsilavinimo;
- darbinę padėtį, vertinamą pagal profesiją.

Profesija atspindi ne tik atskiras darbo funkcijas ar įgūdžius, bet ir gyvenimo būdą ir aplinką. Darbu individas gali patenkinti įvairius poreikius: garantuoti finansinį saugumą, žmonių palankumą, užsitikrinti visuomeninę padėtį, savigarbą ir kitų žmonių pagarbą, siekti asmeninio tobulumo.

Profesijos rinkimasis yra veikiamas daugelio kintamųjų tarpusavio sąveikos. Vieni jų apima individo ypatybes, kiti - aplinkos bruožus. Tyrimais yra įrodyta, kad žmogaus profesijos orientaciją lemia intuicija ir lytis. Asmuo jaučia didesnę pasitenkinimą darbu, profesinį pastovumą, jeigu yra atitikimas tarp darbo ir individo savybių. Vadinasi, labai svarbu jau jaunystėje pasirinkti tokią profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą.

Karjera - tai greitas ir sėkmingas kilimas tarnyboje, visuomeninėje, mokslinėje veikloje, pasisekimas gyvenime, profesinės veiklos rūšis. D.E. Super pateikė karjeros raidos ir gyvenimo pakopų modelį, kuris iki šiol laikomas vienu svarbiausių. Šis modelis apima penkias pakopas:

1. Augimo laikotarpis (nuo gimimo iki 14m.). Formuojasi vaiko savivaizdis, įsisąmonina savo asmenybės ypatumus. vyksta idėjų apie darbą kaupimas.
2. Tyrinėjimų laikotarpis (15-24 metai). Jaunuolis išbando įvairias idėjas apie save atsižvelgdamas į galimybę pritaikyti jas būsimoje profesijoje.
3. Įsitvirtinimo laikotarpis (24-44 metai). Kaupia realaus darbo patirtį.
4. Išlaikymo laikotarpis (45-64 metus). Siekiama išsaugoti ar pagerinti profesinę poziciją.
5. Silpnėjimo laikotarpis, prasideda nuo 65 metų, žmogus pradeda mažinti profesinį aktyvumą, planuoti savo išėjimą į pensiją.

Profesorius K. Pukelis teigė, jog „Karjeros projektavimas šiuolaikinėje visuomenėje tampa ypač aktualus dėl keleto priežasčių: 1) vis spartėja darbo rinkos poreikių kaita. Keičiasi veiklos pobūdis. Svarbu išlikti konkurencingam darbo rinkoje; 2) rinkos ekonomika kelia naujus reikalavimus subjektų gebėjimams išlikti, laimėti konkurencinę kovą“ (Pukelis, 2002).

Taigi asmuo maždaug nuo aštuonioliktų iki dvidešimt pirmų savo metų turi racionaliai pasirinkti profesiją, atsižvelgus į savo prigimtinius ypatumus bei darbo rinkos poreikius. Jaunuoliui reikia padėti atsakyti į vieną svarbiausių jo gyvenime klausimų: kuo būti? kokią profesiją kelią pasirinkti?, taigi jam reikia mokėti apsispręsti, kur ir kodėl studijuoti pasirinktą profesiją, kadangi žmogus negali būti profesionaliu chirurgu ir pedagogu, statybininku ir dizaineriu vienu metu. Svarbu prasmingai įvertinti save ir aplinką.

Mūsų tyrimo tikslas - išsiaiškinti, kokie socialiniai veiksniai padeda jaunuoliui įvertinti savo galimybes ir pasirinkti profesinį kelią.

Nuo seniausių laikų buvo nagrinėjama profesijos rinkimosi problema. Jau Platonas (1981) savo veikalė „Valstybė“ diskutavo apie žmonių prigimtines skirtumus, lemiančius jų profesinės veiklos pobūdį. Įdomi XVII a. Biržų gimnazijos rektoriaus Adomo Rasijaus traktatuose „Tractatus de mercatura“ (1611) ir „Tractatus politico juridicus de nobilitate et mercatura“ (1624) pateikta sielos kilmingumo teorija, kurioje išskiriamos labai artimos šiandieninei karjeros projektavimo teorijai 6 žmonių kilmingumo rūšys (teologinė; metafizinė arba esminė; intelekto; praktinė arba moralinė; kilusi iš turto; fizinė). Šiandien profesijos rinkimosi problemai spręsti vadovaujamosi įvairiomis teorijomis: vystymosi, savivokos A.Ro ir D.E.Super, tipologijos J.Holland, socialinio išmokymo J.Krumboltz. Jos padeda pažinti, kaip vyksta profesijų rinkimasis, apsisprendimas.

Mokymasis jaunam žmogui išlieka pačia svarbiausia veiklos sritimi. Opi problema-mokamas aukštesnysis ir aukštasis mokslas. Abiturientai, baigdami mokyklą, stengiasi kuo geriau išlaikyti valstybinius egzaminus ir įstoti į aukštąsias mokyklas, įgyti įvairias profesijas.

Tinkamos ir perspektyvios profesijos pasirinkimas lemia: ar turėsi darbą, kokią padėtį ir pareigas užimsi visuomenėje, darbo užmokestį, socialines garantijas ir kt.

Rinktis profesiją reikėtų racionaliai, sistemingai, nepamirštant, kad egzistuoja ir **socialiniai veiksniai** (kultūra, šeima, socialinė ekonominė padėtis, darbas, socialinė parama, migracija, valstybė, politinė situacija), kad atsitinka ir neplanuotų įvykių. Tinkamai pasirinktas darbas leidžia pajusti, kad įgijome kažką vertinga ir kažką vertinga davėme aplinkai. Lietuvoje šią sritį tyrinėjo: A. Gučas, L. Jovaiša, H.Galkytė, T. Jatautaitė, V. Jakavičius, R. Petrauskaitė, K. Pukelis, V.Voveris ir kt. Tačiau mažai tyrinėta, kokiais socialiniais veiksniais bei įsitikinimais jaunuoliai vadovaujasi, priimdami profesinius sprendimus. Dėl minėtų priežasčių ši tema yra aktuali ir buvo pasirinkta tyrinėti.

Tokiu būdu **mokslinė problema** kyla iš esminio šiame tyrime klausimo: kokie subjektyvūs ir objektyvūs veiksniai lemia profesijos pasirinkimą.

Subjektyvusis profesinis aspektas išreiškia atskiro individo individualius išgyvenimus, tai yra atspindi individo santykius su tam tikra veikla, paremta vidinėmis nuostatomis, kurios dažniausiai apibūdinamos kaip žmogaus pašaukimas.

Objektyviojo profesijos aspekto centre yra darbas, jo struktūra ir sąlygos, kuriomis esant jis atliekamas arba gali būti atliktas (R. Laužackas, 1999).

Tyrimo objektas: abiturientų profesinės orientacijos.

Tyrimo dalykas: socialinių veiksnių įtaka abiturientų profesinėms orientacijoms.

Tyrimo tikslas – ištirti abiturientų profesijos pasirinkimą lemiančius socialinius veiksnius.

Tikslui įgyvendinti buvo iškelti šie **uždaviniai**:

1. Išryškinti jaunuolių profesijos pasirinkimo problemas.
2. Pateikti profesijos pasirinkimą lemiančius veiksnius.
3. Ištirti socialinių veiksnių įtaką abiturientų profesijos pasirinkimui.

Iškeltos hipotezės:

Abiturientų profesijos pasirinkimą lemia:

1. patrauklaus, gerai apmokamo darbo galimybė pagal pasirinktą profesiją;
2. asmens gabumai ir profesijos perspektyvos;
3. tėvų socialinė ekonominė padėtis.

Tyrimo metodologija. Darbo teorinis ir metodologinis pagrindas grindžiamas:

- *Profesinės raidos* teorija, pagal kurią profesijos pasirinkimas yra ilgalaikis procesas, prasidedantis nuo vienuolikos metų ir pasibaigiantis tuojau po jaunuolio septynioliktojo gimtadienio arba ankstyvosios brandos laikotarpyje (E. Ginzberg, S.Axelrad, J.Herma).
- *Profesijos pasirinkimo* teorijos požiūriu (A. Ro) apie auklėjimo šeimos reikšmę individo profesiniam apsisprendimui ir idėja, jog profesinio asmenybės kryptingumo ištakų reikėtų ieškoti ankstyvajame vaiko raidos laikotarpyje.
- *Karjeros raidos teorijos* išvadamis, nurodančiomis, kad karjeros raida vyksta visą žmogaus gyvenimą tam tikrame socialiniame kontekste, ji yra asmenybės raidos sudėtinė dalis, o konkrečios profesijos pasirinkimas yra tik viena iš karjeros fazių (D. Super). Ši teorija siūlo pakopinį profesinį raidos modelį, besiremiantį biologiniu žmogaus gyvenimo ciklu, taip pat pabrėžia, kas lemia asmenybės profesinio apsisprendimo raidą - asmenybė, jos biologinės ir psichologinės charakteristikos ir įvairūs socialiniai aspektai (šeima, geografinė šalies padėtis, mokykla, bendraamžiai, darbo rinkos padėtis ir pan.)
- *Profesinio sprendimo priėmimo socialinio mokymosi* (J. Krumboltz, L. Mitchell) teorija iškelia keturias svarbiausias veiksnių grupės: sudėtingas paveldimumas, aplinka, mokymosi patirtis ir užduoties atlikimo įgūdžių sąveikos rezultatas, lemiančios individo profesinį apsisprendimą ir elgesį, susijusi su darbu.

Darbe taikyti tyrimo metodai:

- ◆ *Teoriniai:* mokslinės literatūros analizė, kokybinio interviu rezultatų apibendrinimas.
- ◆ *Empiriniai:* a) abiturientų anketinė apklausa, padėjusi išsiaiškinti socialinės aplinkos veiksnių poveikį; b) interviu su abiturientais, padėjęs išsiaiškinti jų profesijos pasirinkimą lemiančius veiksnius.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, tris dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Tyrime pateikta 20 vaizdinių priemonių, iš kurių 2 lentelės ir 18 paveikslėlių. Be to, prieduose pateikiama tyrimo anketa ir standartizuoto pokalbio gairės. Darbo apimtis -52 puslapiai (be literatūros sąrašo ir priedų). Panaudota 42 literatūros šaltiniai.

1. PROFESIJOS PASIRINKIMO TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Pagrindinių sąvokų samprata

Pagal Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymą, **jaunas žmogus** – asmuo nuo 14 iki 29 metų.

Jaunystė yra amžiaus tarpsnis, prasidedantis aštuonioliktais- devynioliktais metais ir besitęsiantis studijų aukštesniojoje ar aukštojoje mokykloje laikotarpiu, kol jaunas žmogus tuokiasi, susilaukia vaikų ar meta mokslą ir pradeda dirbti, kitaip tariant,- atlieka suaugusio žmogaus vaidmenį. (R.Adamonienė, S.Daukilas ir kt. 2003)

Psichologas E. Eriksonas mano, kad po vaiko amžiaus seka jaunystės pereinamasis į suaugusio žmogaus gyvenimą amžius.

Paauglystės - ankstyvosios jaunystės laikotarpį Kohlberg (1976) apibūdino kaip labai sudėtingą ir dažnai prieštaringą daugiafazį, tęstinį procesą, kurį sąlyginai galima suskirstyti į:

- 10 - 14 metų - ankstyvąją paauglystę, atitinkančią lytinės brandos pradžią, tačiau socialinio statuso požiūriu dar nesiskiriančią nuo vaikystės;
- 15 - 16 metų viduriniąją paauglystę, susijusią su ryškiais somatiniais, psichiniais pokyčiais;
- 17 - 19 metų - vėlyvąją paauglystę ir jaunystės pradžią, susijusią ne tik su psichosomatiniais, bet ir socialiniais poslinkiais jaunuolio gyvenime - studijomis, darbinės veiklos pradžia.

Anot Marijos Fürst, **jaunuolis** turi būti vertinamas ne „kuo norėčiau būti“ aspektu ir ne „kuo reikia būti“ aspektu, o „kaip geriausiai galėčiau sau priimtinu būdu turimus gebėjimus realizuoti realiai“. (R.Adamonienė, S.Daukilas ir kt. 2003)

Karjera – tai bendra profesinės patirties interpretacijos forma, kurią žmonės naudoja, įprasmindami savo profesinį apsisprendimą ir elgesį, susijusi su profesijos pasirinkimu, įgijimu ir jos atlikimu tam tikroje darbovietėje (Adamonienė ir kt., 2001, p 209).

Dabartine prasme karjera reiškia profesinę veiklą, kai individas palaipsniui užima vis aukštesnes pareigas (karjeros laiptai), reikalaujančias didesnio meistriškumo ir atsakomybės bei užtikrinančias didesnę atlyginimą.(B.H. Lemme, 2003)

Sąvoka „**profesija**” (lot. *professio*) aiškinama *dviem prasmėm*: 1) paskelbiu savo verslą; 2) darbinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985, p.400).

Profesijos sąvoką įvairūs autoriai apibūdina šiek tiek skirtingai. Pasak V. Šerno, „profesija – tai nuolatinė veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis“ (Šernas, 1998)

S. Daukila vadovėlyje „profesinio ugdymo pagrindai“ (2001) pateikia papildytą profesijos apibrėžimą „tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos rūšių kombinacijos, užtikrinančios žmonėms prielaidas tenkinti savisaugos ir saviraiškos poreikius, t.y. poreikių visumą“ (Adamonienė; Daukila; Kriščiūnas; Makninė; Palujanskienė: 2001).

Kaip nurodoma Lietuvių enciklopedijoje, išleistoje Bostone (1957.T. 8) profesinės karjeros talento pasireiškimo dirva kartais yra tokia plati, kad joje galima rasti tiek sričių, kiek yra talentų, ir karjera gali būti pasiekama ne tik atskirų gabumų asmenų, bet ir paprastų gyventojų masių (p.23).

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne, rašoma, kad profesija - specialaus pasirengimo reikalaujantis užsiėmimas, verslas (P.623).

Profesinio rengimo terminų aiškinamajame žodyne, profesija yra atitinkamomis žiniomis, gebėjimais (mokėjimais ir įgūdžiais) pagrįstos *žmonių veiklos kombinacijos*, teikiančios jiems materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaidas (2005, p. 34).

Profesinis konsultavimas - pagalba asmeniui siekiant racionalaus profesijos pasirinkimo. Gali apimti profesinį informavimą, tiesioginius ir netiesioginius patarimus (<http://glossary.ambernet.lt>).

Profesinis orientavimas - 1) procesas, kurio metu padedama asmeniui sąmoningai rinktis profesiją pagal asmeninius gabumus ir gebėjimus bei darbo rinkos reikalavimus bei poreikius; 2) procesas, kurio metu padedama asmeniui vystytis ir išsąmoninti visuminį ir adekvatų savęs ir savo asmens darbo pasaulyje vaizdą, įgyjant būtinų žinių ir gebėjimų sąmoningam ir brandžiam profesijos pasirinkimui (Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas, 2005, p. 42).

Profesinis orientavimas tai visos veiklos, galinčios padėti asmenims tobulinti gebėjimą priimti su darbo pasirinkimu susijusius sprendimus. Profesinis orientavimas tampriai susijęs su asmenybės tobulėjimu, yra ugdymo procesas, kurio metu asmeniui padedama apsispręsti, kurį - profesinio mokymosi ar studijų – kelią pasirinkti. Šios paieškos metu pagrindiniai klausimai yra

siejami su naudingos profesijos ar užimtumo perspektyvomis – tai daugiau ar mažiau atspindi asmens idealus ir gyvenimo planus. Lietuvoje labiau paplitusi sąvoka “*ugdymas karjerai*” (<http://glossary.ambernet.lt>).

Profesinis pasirinkimo sąvoka apibūdinama, kaip asmens pasirinkta veikla. Profesinis pasirinkimas yra daugiasluoksnis procesas, apibrėžtas įvairių sunkiai nustatomų ir matuojamų veiksmų. Tarp jų galima būtų išskirti inteligenciją, interesus, specifinius įgūdžius, norą bendrauti, savimone, prestižo įtaką, poreikius pajamoms, darbo patirtį, taip pat ir socialinių lyties vaidmenį bei priklausymo atitinkamam sluoksniui įtaką (<http://glossary.ambernet.lt>).

Profesinio rengimo terminų aiškinamajame žodyne 35 puslapyje profesinis rinkimasis - laisvas, daugiasluoksnis asmens suartėjimo su konkrečia profesija iki galutinio apsisprendimo procesas. Profesijos rinkimasi įtakoja asmenybės branda, interesai, polinkiai, gabumai, šeimos narių profesijos, profesijų prestižas, profesinis informavimas, profesinis konsultavimas ir kt. (Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas, 2005, p. 35).

Racionalus profesinis sprendimas - profesinis sprendimas, pagrįstas darbo rinkos poreikių apsvaistymu, asmeniniais gabumais ir išvystytais gebėjimais (<http://glossary.ambernet.lt>).

1.2. Profesijos pasirinkimo problemos jaunystės amžiaus tarpsnyje

Amžiaus tarpsnis - tai žmogaus gyvenimo atkarpa, vertinama chronologiniu (laiko) požiūriu.

Jaunystės amžiaus tarpsnį daugelis psichologų išskiria skirtingai. Adamomonienė R., Daukilas S., Kriščiūnas B. ir kt. autorių teigimu, tai laikotarpis prasidedantis aštuonioliktais – devynioliktais metais ir besitęsiantis studijų laikotarpiu.

Aštuoniolikos - devyniolikos metų ir vyresni jauni žmonės jau yra pakankamai atsakingi, savarankiški. Pagrindinis jaunuolių psichosocialinės raidos požymis yra intymumo vystymasis.

Vėlyvosios paauglystės ir ankstyvosios jaunystės laikotarpis susijęs su ryškiais pubertetiniais, fiziologiniais pokyčiais žmogaus organizme, jo fiziniu augimu, poslinkiais mąstyme, išgyvenimuose ir savimoneje.

A. Freud, E. Berno, A.E. Lichko, šį laikotarpį apibūdina kaip labai prieštarinę, susijusį su maištingu jaunimo elgesiu ir chaotiška subkultūra. Neretai socialinių prieštaravimų ir paauglių nesubrendimo fone atsiranda psichologiniai jų besiformuojančios sąmonės sutrikimai,

pasireiškiantys emociniu nepastovumu, nervingumu, elgesio negatyvizmu ar demonstratyvumu. Tai dar viena priežastis, paaiškinanti, kodėl išskirtinę reikšmę įgyja bręstančio žmogaus sąmonės problemos pubertete.

Pubertetu vadinamas žmogaus psichofizinių, socialinių kultūrinių pokyčių ir perėjimo iš vaikystės į suaugusio žmogaus statusą laikotarpis. Jo pradžia susijusi su kokybiškai naujais biologinių procesų pokyčiais vaiko organizme.

Mokslinėje literatūroje chronologinės puberteto - jaunystės ribos apibūdinamos kaip labai plačios - nuo 10 - 12 ir iki 18 - 20 - 22 metų.

Jaunystėje užmezgami glaudūs tarpasmeniniai ryšiai. Raidos požymis – intymumas. Jis atsiskleidžia visose gyvenimo formose: bendravime, pomėgiuose, profesijos pasirinkime, gyvenimo stiliuje.

Jaunuoliai labai nori žinoti ką jie sugeba, ko verti. Tačiau savęs vertinimas ne visada būna adekvatus. Trūksta gyvenimo patirties. Jaunuolis gerai supranta, kad būsimo gyvenimo turinys priklauso nuo gebėjimo teisingai pasirinkti profesiją. Teisingas profesijos pasirinkimas suteikia galimybę realizuoti save, parodyti savo gebėjimus.

Daugelis pedagogų ir psichologų, nagrinėja jaunimo profesijos pasirinkimą, pagrindinį dėmesį skiria ugdymo klausimams. Gvildenami profesinių interesų ugdymo, profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos kūrimo, profesinės atrankos ir tinkamumo problemas, jie jaunimą laiko ugdymo objektu. Lietuvoje plačiai žinomi profesorių L. Jovaišos, S. Kregždės, V. Rajecko, V. Vaitkevičiaus ir kitų darbai. Tai natūralu, nes pedagogika bei psichologija kaip tik ir skirtos ugdymo klausimams nagrinėti. Tačiau to nepakanka. Pasirenkantis profesiją jaunimas yra ne tik ugdymo objektas, bet ir savarankiškas veikėjas. Žinoma, jaunuoliams įtakos turi daugelis veiksnių (ką mes ir nagrinėsime), tačiau jų siekiai, besiremiantys motyvais, dažniausiai ir lemia pasirinkimą. Taigi galime teigti, kad jaunimas pats profesiją pasirenka. Be to, palyginti per trumpą laiką sprendžia ne tik profesijos, bet ir socialinės padėties, gyvenamosios bei darbo vietos pasirinkimo, šeimos sukūrimo, kitus gyvenimo klausimus. Visa tai tarpusavyje yra susiję, vienas kitą lemia. Todėl apsiriboti ugdymo problemomis negalima, o pedagogams ir psichologams turi padėti sociologai, kurie socialinį ir profesinį pasirinkimą vertina plačiau nagrinėdami jaunimo išsijungimą į visuomenės socialinę struktūrą, į visuomeninius klausimus. Sociologai nagrinėja pasirinkimą lemiančius veiksnius: poveikį įvairių socialinių institutų – šeimos, mokyklos, draugų, spaudos, darbo kolektyvo ir panašiai; pačius pasirinkimo objektus – profesiją, specialybę, socialinę padėtį, darbo, gyvenamąją vietą ir panašiai; jaunimo poreikius, interesus, vertybines orientacijas, t.y. pasirinkimo motyvus;

jaunimo gyvenimo kelią, šio proceso efektyvumą – mokymosi ar darbo rezultatus, specialybės, darbo, gyvenamosios vietos keitimą ir panašiai. Taigi, sociologai stengiasi aprėpti visą jaunimo gyvenimiškojo apsisprendimo procesą, nes tik tokiu būdu galima nustatyti tiek bendrus visam jaunimui dėsningumus, tiek skirtingų jo grupių ypatumus. Tiesa, sociologai kviečia bendradarbiauti psichologus ir pedagogus, nes kaip tik jie turi padėti konkrečioje pasirinkimo situacijoje (sociologų tyrimo objektas yra visuomenė, socialinė grupė, o pedagogo ir psichologo – atskiras žmogus).(Matulionis, Mikšys, 1992)

Svarbu, kad jau pradžios mokykloje vaikai sužinotų apie ateityje galimą profesijos pasirinkimą, jo numatymo ir planavimo būdus bei ryšį su asmeninėmis savybėmis. Praleisti šeimoje ir mokykloje vaikystės metai sąlygoja vaiko savęs suvokimą („žmogaus savęs, kaip individo, suvokimas, savo objektyvios ar subjektyvios būties pažinimas yra vadinamas *savimone*, nuo kurios priklauso asmenybės santykiai su kitais žmonėmis, grupėmis, visuomene, savo psichinių procesų ir savybių, veiklos ir jos rezultatų pažinimas“ (Wörterbuch der Psychologie, 1976), taip pat aspiracijų lygį, siekimų motyvaciją ir pozityvų profesinį identitetą ir, atvirkščiai, nusikalstamumą, ankstyvą mokyklos palikimą, bedarbystę. Mokytojams ir profesinio orientavimo specialistams patartina rūpintis vaikų savęs pažinimu, savo asmenybės savybių kitimų supratimu, mokykloje įgyjamo patyrimo susiejimu su ateities planais jau pradžios mokykloje. (Heras, Krameris, 1984)

Ankstyvosios savianalizės ir adekvataus savęs pažinimo bei vertinimo sugebėjimų svarbą profesijos pasirinkimui ir karjerai galėtų iliustruoti A.Jacikevičiaus surinkta įdomi medžiaga apie Lietuvos kuriančias asmenybes, jų profesijos pasirinkimo istoriją. Beveik pusė apklaustųjų Lietuvos mokslininkų, menininkų bei visuomenės veikėjų (E. Balčytis, J. Juzeliūnas, V. Landsbergis, V. Sirtautas, B. Balčytis, G. Merkys, V. Trušys, V. Bložė ir kt.) gana ankstyvame amžiuje pasijuto turį tam tikrų polinkių bei gabumų ir pasižymėjo veikloje, kuri vėliau tapo jų profesija.

Taigi kuo anksčiau asmenybei pavyksta įgyti savianalizės ir savęs pažinimo įgūdžių, tuo lengviau jai adaptuotis gyvenime ir spręsti kasdien iškylančias dilemas. Tačiau vienodai gerai pažinti absoliučiai visas savo savybes yra gana nelengva. Mokslininkai bando išskirti, ką **būtinai reikia žinoti apie save** besirenkančiam profesiją. Antai B. Švalbė ir H. Švalbė (1993) teigia, jog reikia žinoti du pagrindinius dalykus: **ko nori** ir **kam esi gabus**. Jei tai žinai ir pasitiki savimi (netikėjimas savo jėgomis gali taip smukdyti, kad sužlugdys bet kokie planai), pasisekimas garantuotas. Siūloma kiekvienam užrašyti 10 savo didžiausių norų ir pagalvoti, kaip jų siekiate dabar ir ką būtina padaryti ateityje. Reikėtų susidaryti konkrečius planus, nes kitaip tie norai gali

amžinai likti tik svajonėmis. Praverstų ir savo gabumų bei talentų sąrašas su apsvarstymais, kuriuos iš jų ir kaip reikėtų ugdyti. J.P.Gilfordas pasitikėjimą savimi laiko pirmąja iš jo išskiriamų penkių svarbiausių asmenybei bei jos profesinei sėkmei savybių (kitos: komunikabilumas, sugebėjimas įsitvirtinti, santūrumas, objektyvumas).

E. L. Heras ir S. H. Krameris (1984) išskyrė 10 vadinamųjų „išgyvenimo“ **įgūdžių**, be kurių nė vienas žmogus negali sėkmingai veikti šiuolaikinėje visuomenėje ir kurių formavimui ir tobulinimui ir jaunoji karta, ir tėvai bei pedagogai turėtų skirti ypatingą dėmesį:

1) savo privalumų ir trūkumų žinojimas, pagrindinės vertybės ir prioritetai bei jų derinimas su mokymosi ir profesiniais tikslais, gebėjimais realiai save vertinti;

2) gebėjimas naudotis informacija (literatūra, garso ir vaizdo įrašų priemonėmis, švietimo sistemos teikiamomis galimybėmis, laikinas įsidarbinimas ir kt. savo asmeninėms savybėms ir pasirinkimui patikrinti);

3) savo profesinių, socialinių, gyvenimo tikslų žinojimas ir gebėjimas juos susieti tarpusavyje;

4) gebėjimas tikslingai ir racionaliai apsispręsti ką nors renkantis;

5) bendravimo sugebėjimai;

6) įsidarbinimo ir darbo ieškojimo įgūdžiai;

7) socialinių vaidmenų (darbuotojas, klientas, vadybininkas ir kt.) supratimas;

8) švietimo ir profesinių struktūrų abipusės priklausomybės supratimas (atskirų mokamųjų dalykų ryšiai su profesinėmis, techninėmis sritimis);

9) savo laiko ir energijos organizavimo gebėjimas;

10) gebėjimas matyti save iš šalies, savo asmeninės vertės ir savigarbos pojūtis (Heras, Krameris, 1984).

Kaip rodo tyrimai, individualios galimybės įgyti šiuos „išgyvenimo“ įgūdžius, juos pažinti ir vertinti yra gana skirtingos. O'Hara nustatė tiesioginę koreliaciją tarp moksleivių savęs pažinimo, profesijos pasirinkimo ir pažangumo mokykloje. Geriau besimokantys vaikai, palyginti su silpnesniaisiais, geriau save pažįsta, jų pasirinkimai racionali. Ypač ta priklausomybė padidėja 9-12 klasėse. J.A.Ouklendo duomenimis, geresnių mokymosi rezultatų pasiekę vyresniųjų klasių moksleiviai pasižymi tam tikrais asmeniniais bruožais. Tai pirmiausia savęs supratimas, atsakomybės prisiėmimas, atkaklumas, sugebėjimas planuoti, pasitikėjimas savimi, polinkis konkuruoti ir turėti siekių. Žemesnio pažangumo mokiniams paprastai sunkiau save pažinti ir apsispręsti, ir kai yra įvairių pasirinkimo galimybių, jiems ypač reikalinga suaugusiųjų – tėvų, mokytojų, psichologų ir pedagogų pagalba (Petrauskaitė, 1996).

Vyresniųjų klasių moksleivių apsisprendimo sunkumus ir trūkumus neseniai tyrinėjusi B.Jatautaitė teigia, kad didžioji dalis jos apklaustų devintokų nesugeba apibūdinti savo charakterio, temperamento, sugebėjimų, nes neturi pakankamai psichologinių žinių. Dvyliktokų savianalizė irgi prasta. Mokslininkės manymu, tai yra viena iš kliūčių, dėl kurios mokiniai savarankiškai nesirengia profesijos rinktis arba nesugeba jos rinktis (Jovaiša, 1981).

Galima visiškai sutikti su B.Jatautaitės teigimu, kad geras savęs pažinimas yra pirmas žingsnis į tinkamą profesijos pasirinkimą, tačiau didelei daliai jaunimo jis labai sunkus ir vieniems neįveikiamas. (Petrauskaitė, 1996).

1.3. Teorinis požiūris į profesinį asmenybės apsisprendimą

Profesijos pasirinkimas, įgijimas, pats darbas lemia žmonių gyvenimą. Žmogaus gyvenimo stilius tiesiogiai priklauso nuo pasirinktos profesijos, o fizinė bei psichinė sveikata dažnai nuo to, kaip žmogus jaučiasi tame darbe. Darbas yra viso gyvenimo šerdis, nes jam atiduodami gražiausi metai. Tinkamai pasirinktas darbas leidžia pajusti, kad įgijome kažką vertingą ir kažką vertingą davėme aplinkai. Darbas lemia ir tai, ką karome laisvalaikiu.

Rinkimasis yra gyvenimo laisvoje visuomenėje privalumas ir problema. Bet ar iš tikrųjų esame visiškai laisvi rinkdamiesi profesiją? Deja, vienareikšmio atsakymo nėra. Vieni (J.Holand, S.Fukujama, Dž. Krumboltz) teigia, kad mes iš tikro esame laisvi pasirinkti savo gyvenimo darbą, jeigu veiksime racionaliai ir sistemingai. Kuo daugiau žinosime apie save pačius ir kokios yra mus dominančios profesijos, tuo lengviau, palyginę šią informaciją, galėsime nuspręsti, kas mums labiausiai tinka .

Kiti (A.Ro, D.Super) mano priešingai. Jie teigia, kad nesame tokie laisvi, kaip manome, kad galėtume vienaip ar kitaip nuspręsti net ir rinkdamiesi profesiją. Kitaip sakant, yra įvairių veiksnių, įvairių jėgų, kurių žmonės negali kontroliuoti. Tačiau šie nekontroliuojami veiksniai gali nulemti mūsų sprendimus. Tai vadinamieji sociokultūriniai veiksniai: šeima, tėvų finansinė padėtis, tėvų išsilavinimas ir darbas, mūsų lytis, amžius ir kt. Šie veiksniai ir lemia žmonių pasirinkimą, nes žmonės negali pakeisti aplinkybių, įvykių ar daiktų. Kontrargumentas tokiam požiūriui – žmogus yra laisvas tik todėl, kad geba rinktis, kad tik jis arba ji nulemia savo sprendimus, o ne kiti žmonės ar aplinkybės .

Yra ir dar vienas požiūris: mūsų pasirinkimą lemia atsitiktinumas arba šansas. Racionalus, sistemingas profesijos rinkimasis reikalauja laiko, pastangų, drausmės. Tad kodėl nepalikti visko likimui? Tokio atsitiktinio pasirinkimo problema yra ta, kad rizikos laipsnis gali

būti pernelyg didelis, t.y. didelė tikimybė pasirinkti klaidingai. Tačiau labai daug žmonių pasikliauna laime, šansu ar kitokiu dalyku.

Rinktis profesiją reikėtų racionaliai, sistemingai, nepamirštant, kad egzistuoja ir socialiniai veiksniai, kad atsitinka ir neplanuotų įvykių. Pasirinkti profesiją šiandien nėra lengva. Darbo pasaulyje tūkstančiai profesijų, kurios kinta: atsiranda naujų, modifikuojasi ar nunyksta senosios. Pokyčiai vyksta ne tik išorėje, bet ir viduje – mūsų pačių asmenybėje, be abejo galime leisti tėvams, mokytojams ar konsultantams parinkti mums profesiją, bet galime ir nuspręsti, kad profesijos pasirinkimas pernelyg svarbus įvykis, kad patikėtume tai kam nors kitam.

Daugelis mokslininkų tyrinėjo žmogaus profesinio rengimo problemą. Profesinės raidos teorijos buvo pagrįstos viena prielaida, žmogaus gyvenime profesinis apsisprendimas vyksta visą gyvenimą. Mokslininkai yra įsitikinę, jog egzistuoja ryšys tarp asmenybės raidos stadijų ir jos profesinės elgsenos ypatumų.

Mokslininkų susidomėjimą asmenybės profesinio pašaukimo formavimosi ypatumais paskatino E. Šprangerio (E. Spranger), Š. Biuler (Ch. Buhler) ir kitų autorių XXa. 3-ame dešimtmetyje atlikti jaunystės amžiaus tarpsnio tyrimai. Jie parodė, jog viena iš pagrindinių jaunuolių problemų yra tinkamos profesijos paieška. Klausimas „Kuo būti?“ yra svarbus bręstančiam jaunuoliui. E. Ginzburgas su bendradarbiais padarė išvadą, kad jau nuo vaikystės svajojama apie būsimą profesiją, žaidžiami vaidmeniniai žaidimai, o tai sąlygoja klausti savęs „Kuo aš noriu būti?“. Paauglystėje pradedama analizuoti savo interesus ir sugebėjimus. Asmenybei bręstant kiekvienoje raidos stadijoje tenka derinti savo svajones, norus ir aspiracijas su jų realizavimo galimybėmis.

1.4. Profesinės raidos teorijos

Amerikiečių psichologė A. Ro paskelbė profesijos pasirinkimo teoriją, kurioje teigia, kad asmenybės ugdymas šeimoje, šeimos tarpusavio santykiai formuoja vaiko interesus ir nuostatas, kurios vėliau atsispindi asmenybės profesinėje orientacijoje. A. Ro požiūrį į profesinę asmenybės apsisprendimą išreiškė tokiais teiginiais (Zunker, 1997):

1. Norint visapusiškai suprasti asmenybės ir jos profesinio apsisprendimo esmę, būtina analizuoti visą jo gyvenimo istoriją. Tik toks požiūris gali suteikti daugiausia naudingos informacijos.

2. Įvykiai, turintys reikšmės profesinio pašaukimo raidai, prasideda nuo to momento, kai individas gimsta tam tikroje šeimoje, tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje, ir baigiasi su jo mirtimi.
3. Profesijos pasirinkimas ir su juo susijusi asmenybės elgsena iš esmės niekuo nesiskiria nuo kitų elgsenos formų, nors kai kurie ją lemiantys faktoriai gali turėti skirtingą reikšmę.
4. Individas gali valingai kontroliuoti profesijos rinkimosi procesą, tačiau jis retai sąmoningai apsvarsto visus svarbiausius veiksnius, turinčius įtakos jo sprendimui.
5. Profesinė veikla susijusi su kitais žmogaus gyvenimo aspektais.
6. Tinkama ir teikianti individui pasitenkinimą profesija gali būti patikima apsauga ir išsigelbėjimas nuo neurozių. Netinkamas ar nepatrauklus darbas gali stipriai žaloti jo psichinę sveikatą.
7. Kadangi socialinės grupės gerovė susideda iš kiekvieno jos nario gerovės ir ją lemia, visuomenė, siekianti išlikti stabili ir vystytis pasirinkta kryptimi, turėtų stengtis sudaryti palankiausias sąlygas kiekvieno individo profesinei raidai. Tačiau gerovę žmogui ir visuomenei gali užtikrinti tik profesija, adekvačiai integruota į visą individo gyvenimo struktūrą.
8. Nėra nei vienintelės tinkamiausios vienam individui profesijos, nei tokio žmogaus, kuris tiktų vienintelei profesijai. Kiekviena profesija kelia įvairių reikalavimų individo savybėms bei jų deriniams.

Nors A. Ro tėvų ir vaikų sąveikos šeimoje įtakos vėlesniam profesijos pasirinkimui įrodyti nepavyko, tačiau vertinga A. Ro idėja, jog profesinio asmenybės kryptingumo ištakų reikėtų ieškoti ankstyvoje vaikystėje.

D. Sjuperis (Donald Super) yra žymiausias ir vienas iš populiariausių asmenybės profesinės karjeros raidos modelių kūrėjas. Jis nurodė, kad žmogus pasirenka viena iš pagrindinių priemonių išreikšti save pasirinkdamas profesiją. Jis suformulavo ir paskelbė dešimt teorinių prielaidų. Siekdamas nustatyti pagrindinius profesinio pašaukimo uždavinius D. Sjuperis atliko longitudinalinį tyrimą, trukusį 10 metų. Remdamasis savo tyrimų išvadomis, D. Sjuperis pasiūlė išskirti naują aspektą – karjeros psichologiją. Jo nuomone šis terminas platesnis nei profesijos bei darbo.

D. Sjuperis teigia, kad kiekvienas žmogus pasižymi tam tikrais individualiais ypatumais (poreikiais, vertybėmis, intelektu, gabumais, specialiais gabumais ir gebėjimais), atitinkančiais tam tikros profesijos reikalavimus. Jis pasiūlė pakopinį profesinės raidos modelį, besiremiantį

biologiniu žmogaus gyvenimo ciklu ir išskyrė penkis profesinės karjeros raidos laikotarpius: augimo, tyrinėjimų, įsitvirtinimo, išlaikymo, silpnėjimo. Nuosekliai eidami nuo vieno gyvenimo laikotarpio prie kito, kiekviename iš jų turime išspręsti tam tikrus profesinio pašaukimo raidos uždavinius, kuriuos mums kelia socialinė aplinka ir profesiniai vaidmenys. Paauglys tyrinėdamas save ir aplinką, aktyviai ieško tinkamiausios profesijos. Jaunuolis įgydamas profesinį išsilavinimą, transformuoja savo pašaukimą į konkrečią veiklą. Brandus žmogus, tobulindamas meistriškumą, įsitvirtina pasirinktoje profesinėje pozicijoje. Vėliau D.Sjuperis atsisakė griežto nuoseklumo ir patikslino, kad pereinamuosius laikotarpius reikia žiūrėti lanksčiau. Žmogus, nesugebėjęs sėkmingai įsitvirtinti tam tikrame darbe, gali vėl grįžti į augimo (kai formuojasi profesiniai prioritetai, kryptingumas, išbandomi individualūs gebėjimai) etapą ir pasirinkti naują profesiją. Taip pat galima pastebėti silpnėjimo požymių (mažesnio profesinio aktyvumo) jau paauglystėje ir jaunystėje.

D. Sjuperis, stebėjęs Midltono mokyklos moksleivius, atliko tyrimą ir remiantis rezultatais išskyrė penkis paauglių profesinio pašaukimo brandos kriterijus (R.Adamonienė, S.Daukilas ir kt. 2003):

1. Orientacija į profesijos pasirinkimą (nuostatą reiškiantis kriterijus rodantis, ar jaunuolis jau pradėjo domėtis profesijos pasirinkimu).
2. Profesinių polinkių pastovumas (asmenybės profesinių polinkių kitimo dažnumas ir pobūdis).
3. Bruožų susiformavimas (asmenybės savo ypatumų įsisąmoninimo arba savivaizdžio susiformavimo lygis).
4. Pašaukimo nepriklausomumas (realaus savarankiško darbo patirtis).
5. Profesinių polinkių, pasirinkimo pagrindumas arba protingumas (kriterijus, matuojantis žmogaus gebėjimą derinti asmeninius tikslus ir norus su aplinkos teikiamomis realiomis galimybėmis).

D. Sjuperis aiškina, kad profesijos pasirinkimas yra kaip tam tikras gyvenimo vaidmuo, tinkamiausia aplinka kurią pasirenka žmogus. Bet žmogus gyvenime vienu metu atlieka daugybę vaidmenų (motinos, tėvo, studento, dukros, piliečio, sutuoktinio ar kt.), todėl darbą, profesijos pasirinkimą negalima analizuoti atskirai, izoliuotai.

Mokslininko nuomone, apsisprendimą lemia dvi grupės veiksnių. Viena – biologinės, psichologinės charakteristikos, o kita – įvairūs socialiniai aspektai (šalies geografinė padėtis, individo šeima, mokykla, bendraamžių grupė, darbo rinkos struktūra ir pan.). Socialiniai aspektai

nuolat sąveikauja su asmeniu, jo biologiniais, psichologiniais ypatumais, formuoja savivaizdį. Jame atsispindi išmokti socialiniai vaidmenys, vystymosi kelias (Super ir kt.,1996).

1.5. Socialinio mokymosi ir sprendimo priėmimo teorijos.

JAV Stenfordo universiteto profesorius Dž. Krumboltz ir jo bendradarbė L. Mitchell teigė, jog žmogaus profesinio sprendimo priėmimo procesą lemia keturios svarbiausios veiksmų grupės (R. Adamonienė, S. Daukila ir kt.2003. P.93-95):

1. *Paveldėtos bendros savybės* (rasė, lytis, išvaizda, fizinė negalia) ir specialūs gabumai, apimantys motoriką, intelektą.
2. *Aplinkos sąlygos ir įvykiai*. Darbo rinkos siūlomas darbo vietų skaičius ir pobūdis, individui prieinamas profesinis ugdymas ir lavinimas, mokinių ir dirbančiųjų profesinės atrankos sistema, piniginis ir socialinis atlygis, darbo įstatymai, profsąjungų judėjimas ir išėjimo į pensiją tvarka, poreikis natūralių gamtos išteklių ir galimybė juos tenkinti, socialiniai šalies pokyčiai (pargyvenimo lygio), šeimoje įgyta patirtis, šeimos finansinės ir socialinės galimybės, švietimo sistemos išsivystymas ir reformos, bendruomenės ir kaimynystės įtaka.
3. *Mokymosi patirtis*. Instrumentinė mokymosi patirtis – tiesiogiai sąveikaujant su aplinka ir tiesiogiai stebint bei reaguojant į šios sąveikos padarinius, kurie gali būti teigiami arba neigiami. Asociatyvaus mokymosi – individui stebint ryšį tarp įvairių aplinkoje vykstančių įvykių ir stimulų. Gali tiesiogiai sieti anksčiau emociškai reikšmingu asmeninio gyvenimo įvykiu.
4. *Užduoties atlikimo įgūdžiai*. Anksčiau įdiegti įgūdžiai panaudojami kiekvienai naujai užduočiai ar problemai spręsti .

Jis suformulavo keletą prielaidų, aiškinančių, pagrindinius veiksmus, sąlygojančius asmenybės profesinį pasirinkimą. Individas pirmumą teikia tam tikroms profesijoms, jeigu turėjo teigiamą pastiprinimą už veiklą, susijusią su profesija, stebėjo asmens pozityvų skatinimą už veiklą, buvo pozityviai skatinamas svarbių ir vertinamų asmenų, stebėjo pozityvius vykius ar girdėjo teigiamus profesijų vertinimus (J.D.Krumboltz 1994).

Socialinio mokymosi teorijos požiūriu, norint geriau suprasti ir padėti besirenkančiam profesiją jaunuoliui, būtina nustatyti, kokiomis prielaidomis, vertybėmis bei įsitikinimais jis vadovaujasi, priimdamas profesinius sprendimus, ir koku lygiu jie atitinka realybę.

Modernių profesijos rinkimosi teorijų pradininku laikomas F. Parsons, kuris 1908m. JAV įkūrė pirmąjį profesinio konsultavimo biurą, o 1909m. išleido knygą „Profesijos pasirinkimas“. Joje suformulavo tris pagrindinius sėkmingo profesijos pasirinkimo principus: 1. geras savęs pažinimas; 2. geras pasirenkamos profesijos ypatumų žinojimas; 3. mokėjimas teisingai vertinti šias žinias ir priimti teisingą profesinį sprendimą.

Šalia F. Parsons reikia paminėti R.Hoppock, kuris profesijos pasirinkimą aiškina per poreikių patenkinimą. Jo teorijos esmę atskleidžia dešimt postulatų, kurie kalba apie tai, jog žmogus profesiją renkasi tam, kad patenkintų savo poreikius. Individas turi daugybę įvairių poreikių ir jo reakcija į šiuos poreikius apsprendžia profesijos pasirinkimą. Pagal R.Hoppock, profesijos rinkimasis yra tobulinamas, kai žmogus pradeda numanyti, kad būsimoji profesija geriau patenkins jo poreikius.

Labai populiarūs tarp teoretikų ir praktikų yra J. Holland teorija. J. Holland mano, kad individas, pasirinkdamas profesiją, išreiškia savo asmenybę („Profesinės Karjeros vadovas“, 1998). Jis teigia, kad panašūs žmonės renkasi panašias profesijas, o pasitenkinimas darbu, sėkmė, stabilumas priklauso nuo to, kiek asmenybė dera su aplinka. J.Holland nuomone, žmonės linkę ieškoti tokios darbinės veiklos aplinkos, kurioje galėtų išreikšti save. Žmogaus elgesį lemia asmenybės ir aplinkos sąveika, jas galima suskirstyti į šešetą tipų :

1. **Realistai.** Mieliau dirba su daiktais, įrankiais, gyvuliais, negu su informacija ar žmonėmis. Šiai grupei priklausytų ūkininkai, kvalifikuoti darbininkai ir inžinieriai.
2. **Tyrinėtojai.** Noriau naudojasi protu ir abstrakčiu mąstymu, tikslingai ieško informacijos, nuosekliai renka faktus, juos analizuoja, negu dirba su žmonėmis ir daiktais. Tai mokslininkai, aukštos kvalifikacijos technikai ir matematikai.
3. **Menininkai** – labai kūrybingi žmonės, išsiskiriantys originalumu, saviraiška ir intuicija. Įrankiais sukuria originalius darbus, o dirbdami su žmonėmis, naudoja išraiškos priemones. Tai rašytojai, liaudies menininkai, scenos meistrai.
4. **Bendrautojai.** Mieliau dirbantys su žmonėmis, negu su daiktais ar informacija tai patarėjai, socialiniai darbuotojai, mokytojai, žmonės, priimančios svečius.
5. **Energingi iniciatoriai.** Norintys ir mielai vadovaujantys žmonės, kurie, siekdami tam tikrų organizacijų, politinių, finansinių tikslų, sugeba įtikinti kitus. Tai pardavėjai, vadovai, administratoriai, politikai.
6. **Vykdytojai.** Noriau dirbantys su informacija, negu su žmonėmis ar daiktais. Šiai grupei priklauso buhalteriai, finansininkai, klerkai.

Holland'as mano, kad nėra žmonių, kurie nepriklausyti kuriam nors vienam asmenybės tipui. Daugeliui žmonių būdingos bent trijų minėtų asmenybės tipų kombinacijos.

Aptartosios teorijos turėtų padėti suprasti veiksnius, kurie lemia profesijos rinkimosi proceso sprendimą. Tačiau nė viena teorija nepadedą išspręsti visų su šiuo procesu susijusių problemų, bet pabrėžia, kad profesijos rinkimasis yra ilgai trunkantis procesas, kuriam būtinas savęs ir darbinės veiklos pasaulio pažinimas.

1.6. Profesinio orientavimo ištakos ir tyrimai Lietuvoje

1.6.1. Profesinio orientavimo ištakos Lietuvoje

Po 1918m. paskelbtos Nepriklausomybės, iškilo daug valstybės sutvarkymo problemų. Netrukus Lietuvos mokslininkai susipažinę su užsienio šalių profesinio tinkamumo, atrankos, orientavimo patyrimu, ėmėsi psichotechnikos tyrimų.

1931m. susibūrė Lietuvos psichotechnikos ir profesinės orientacijos draugija, vėliau ji tapo profesijos pasirinkimo problemų tyrimus organizuojančiais ir koordinuojančiais centrais. Buvo susitelkę žymiausi mokslininkai - J.V.Gudaitis, J. Blažys, J. Laužikas, J.Šimkus ir kt. ir pedagogai, švietėjai – E. Petkevičiūtė, K. Paltarokas, M. Reinsys, J. Gobis ir kt. Gana išsamiai A. Gučas knygoje „Pašaukimas ir darbas“ aptarė pedagoginės psichotechnikos, profesinės orientacijos, profesinio švietimo bei kitus klausimus.

Ši draugija per septynerius veikimo metus spaudoje jau kėlė teisingo profesijos pasirinkimo klausimus, rekomendavo mokytojams ir gydytojams aiškinti moksleivių tėvams, kokios savybės reikalingos įvairių profesijų darbuotojams. Vienu iš pagrindinių mokyklos tikslų iškeltas tinkamas mokinių rengimas „pašaukimo pasirinkimui“ (Gučas, 1937), siūlyta vaikams įvesti amatų kursus, kuriuose vakarais ar per atostogas jie galėtų išbandyti savo jėgas, kad geriau galėtų orientuotis rinkdamiesi profesiją. Teigiama, kad bendrojo lavinimo mokykla turi suteikti savo auklėtiniams tam tikrų žinių apie profesijas ir jų pasirinkimą, turi padėti moksleiviams įvertinti savo tinkamumą pasirinktoms profesijoms.

Sovietinės okupacijos metais šie darbai buvo įvertinti neigiamai (vadovaujantis 1936m. VKP (b) CK nutarimais „Dėl pedagogų nukrypimų Švietimo liaudies komisariato sistemoje“) ir tapo mūsų mokslininkams neprieinami. Dėl to šios srities mokslinė pažanga Lietuvoje sulėtėjo (Petrauskaitė, 1996).

1.6.2. Profesijos pasirinkimo tyrimai Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu

Pirmiausia čia reikėtų paminėti L. Jovaišos pradėtus tyrimus, apibendrintus gausiose jo publikacijose, iš kurių žymiausiomis reikėtų laikyti mokymo priemonę „Profesinio orientavimo pedagogika“ (Jovaiša, 1978) ir monografiją „ Asmenybė ir profesija “ (Jovaiša, 1981).

L.Jovaišos tyrimai padėjo mokslškai spręsti profesijų pasirinkimo problemas Sovietų Sąjungoje. Įtvirtindamas mokslinius profesijos pasirinkimo metodus, L. Jovaiša patikslino konceptualinį profesijos tyrimų aparatą: pateikė pagrindinių sąvokų apibrėžimus (darbas, specialybė, pašaukimas, profesija ir kt.), išaiškino tuometinę profesijų rinkimosi mokyklose padėtį, kūrė metodikas profesiogramoms sudarinėti ir profesijoms pažinti, atkreipti dėmesį į moksleivių profesinio tinkamumo problemas ir kt.

L.Jovaišos teigimu, emocinis nusiteikimas profesijos atžvilgiu giliai susijęs su gyvenimo prasmės poreikio klausimu ir teigiamomis profesijos nuostatomis(L.Jovaiša 2002).

Kitas Lietuvos mokslininkas, daug dėmesio skyręs profesijos pasirinkimo procesų tyrimams bei praktinių profesinio orientavimo centrų ir konsultacinių punktų organizavimui, buvo S. Kregždė su grupe savo bendradarbių (O. Kregždienė, A. Anelauskienė, A. Neniškis, Ž. Žebrauskas, D.Beresnevičienė, V. Rimkevičius ir kt.). L. Jovaišos darbuose didžiausias dėmesys buvo skiriamas profesinio orientavimo pedagogikos kūrimui ir konsultavimui praktikos organizavimui, o S. Kregždė ėmėsi profesinio orientavimo psichologinio pagrindinio paieškų. Jo nuomone, pagrindinis profesinio orientavimo tikslas „ < ... > orientuojantis į liaudies ūkio poreikius kadrams, atsižvelgiant į jaunuolių sveikatą, sugebėjimo prielaidas, suformuoti jų interesus ir polinkius atlikti tokią konkrečią profesinę veiklą, kuri būtina harmoningam mūsų šalies liaudies ūkio kultūros vystymuisi“ (Kregždė, 1988). Iš šios formuluotės galima suprasti, jog autorius, skirtingai nuo L. Jovaišos, susiaurino profesinio orientavimo tikslus. Čia jau aiškiai kaip svarbiausi nurodomi liaudies ūkio poreikiai; asmenybės sąmoningumo, laisvės, vertybių sistemos, laimingo gyvenimo siekiai visai neminimi (pažymima tik asmenybės sveikatos ir sugebėjimų „ prielaidų “ reikšmė). Suprantama, kad tokios autoriaus nuostatos atvedė jį prie profesinio kryptingumo ir profesinių interesų formavimo bei jų profesinių interesų **valdymo** jų formavimosi procese. Nors S. Kregždės tyrimai buvo gausiai publikuoti, tačiau psichologijos požiūriu jų teorinis pagrindimas, atrodo, turėjo gana rimtų trūkumų. Į pirmą vietą profesinio asmenybės kryptingumo struktūroje autorius iškėlė profesinius interesus, kurių formavimesi pasireiškias „ < ... > tarybinėje psichikos vystymosi teorijoje subtiliai išanalizuotas biologiško ir socialinio vienovės dėsnis“ (S. Kregždė, 1988).

Moksleivių profesijos pasirinkimą taip pat tyrinėjo H.Galkytė, T. Jatautaitė, V. Jakavičius, V.Voveris ir kt.

Mokslininkės H. Galkytės tyrimai rodo, kad moksleivių nusimanymas apie savo profesinį tinkamumą dažnai būna labai ribotas, nepajėgiama savo individualių savybių bei polinkių susieti su pasirenkama profesija, analizuoti savo galimybių; informacija apie profesijas, pateikiama per mokyklose organizuojamus renginius, būna labai netiksli. Todėl siūloma daugiau dėmesio skirti moksleivių rengimui tinkamai pasirinkti profesiją, skatinti moksleivio savarankiškumą priimant sprendimus ir bendrą asmenybės aktyvumą. Reikėtų mokyti moksleivius objektyviai vertinti savo savybes, individualias galimybes ir galimas ateities perspektyvas, atskleisti moksleiviams savęs pažinimo ir vertinimo būtinybę bei kriterijus, atsižvelgiant į pasirenkamos profesijos ypatybes (Galkytė, 1977).

H.Galkytė teigia, jog laikantis pagrindinio laisvo profesijos pasirinkimo principo, labai svarbu mokinius išmokyti savarankiškai analizuoti, lyginti daugelį profesijų (R.Petrauskaitė, 1996).

Panašiai mano ir B. Jatautaitė (1991), teigianti, kad sovieto laikotarpio profesinio orientavimo darbu trūko moksleivių aktyvinimo, dažnai tenkintasi agitacinėmis priemonėmis.

B. Jatautaitės atlikti vyresniųjų klasių moksleivių tyrimai parodė, kad didesnė jų dalis nesugeba apibūdinti savo charakterio, temperamento, sugebėjimų. 76 proc. Neturi supratimo apie psichologinius reikalavimus jų pasirinktai profesijai (Jatautaitė, 1993). A. Jacikevičiaus (1983) duomenimis dalis jo apklaustų moksleivių, neįstojusių į aukštąją mokyklą, turėjo labai neaiškų savo gabumų ir kitų savybių pakankamumo pasirinktai profesijai vaizdą. Taigi labai svarbu tobulinti kandidatų atrankos sistemą, tačiau taip pat svarbu ir pradėti rengti jaunimą sąmoningam ir optimaliam profesijos pasirinkimui. Tas pasirinkimas turi būti ne primestas, bet savanoriškai priimtas. Kad žmogus mokėtų atsakingai priimti sprendimus, jis turi būti auklėjamas kaip laisva, savarankiška asmenybė, o vienas iš svarbiausių profesinio orientavimo darbų mokykloje ar profesinio orientavimo centruose – padėti vaikui suvokti save ir remiantis tuo sąmoningu savęs pažinimu padėti apsispręsti, kuria kryptimi palankiausia lavinti gabumus, sudaryti sąlygas jaunimo aktyvumo ir savarankiškumo raidai, individualiam tobulėjimui (Jovaiša, 1981). Atrodo, kad tai yra įmanoma ir būtina siekiant tolesnės Lietuvos jaunimo ir visos visuomenės gerovės.

Sociologiniai ir psichologiniai tyrimai rodo, kad tokių darbininkų ir specialistų, kurie dirba nemėgstamą darbą, dar labai daug. Tiesa, jų profesinę veiklą stengiamasi stimuliuoti atlyginimo sistema, geriau organizuojant patį darbo procesą ir pan. Tačiau tie patys ir

analogiški tyrimai rodo, kad jų profesinės veiklos rezultatai daugeliu parametru yra prastesni. (Kregždė, 1988)

1.6.3. Profesijos pasirinkimo tyrimai po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir toliau buvo tyrinėjamas profesijos, karjeros projektavimas, profesinis ugdymas ir kvalifikacija, profesinio rengimo kaita Lietuvoje ir kt.

Moksleivių ugdymą karjerai tyrinėjo 2003 m. K. Pukelis, D. Garnienė. Jie išanalizavo moksleivių ugdymo karjerai padėtį bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrimas parodė, kad mokyklose dar nesudaryta galimybė tinkamai padėti moksleiviams pasirengti būsimai profesijai. „Tinkamai organizuojant profesinio konsultavimo darbą, moksleiviai geriau pažintų save, savo galimybes renkantis tolesnio mokymosi ir galimos profesijos kelią, gautų žinių apie darbo ir profesijų pasaulį, susikurtų savo profesinės ateities įvaizdžius, išmoktų svarbios praktinės veiklos.“ (Pukelis, Garnienė, 2003).

R. Petrauskaitės atliktame tyrime daugumos tiriamųjų, būsimų pedagogų ir jūreivių, nuomone, jie pakankamai apgalvotai pasirinko profesiją. „Tačiau pažymėtina, kad studijų eigoje studentai savo buvusį apsisprendimą laiko nepakankamai apgalvotu. Dėl šio savo pasirinkimo prisipažino daugiau abejoję pedagogai (65 proc.) nei jūreiviai (26 proc.). Daugiausia abejonių ir nusivylimų kilo dėl pačios studijų eigos ir dėl prastų įsidarbinimo, bei materialinės padėties prognozių.“ (Petrauskaitė, 1996).

2001 m. A. Valackienė atliko sociologinį tyrimą „Profesinę karjerą sąlygojantys veiksniai: subjektyvus vertinimas“. Apibendrinus tyrimo rezultatus, ji teigė, „Kad asmens kuriama situacija darbo ir namų aplinkoje neretai sukelia tam tikrą socialinę įtampą, stresinę būseną: atsiranda grėsmė kilti jo vidiniams konfliktams. Tai ypač aktualu moterims, kurios vadovaujasi aukštomis nuostatomis dėl saviraiškos, esant sudėtingai socialinei ir ekonominei situacijai.“ (Valackienė 2003).

Moksleivių vertybines orientacijas, labiausiai susijusias su moksleivių artimiausiais planais, karjera ir mokymosi reikšme 2002 m. tyrinėjo VDU Sociologijos katedra ir Kauno jaunimo karjeros centras. Tyrėjai pastebėjo, kad „didelis atlyginimas, galimybės lengvai įsidarbinti ir galimybės tobulėti buvo moksleivių nurodytos kaip svarbiausieji veiksniai renkantis profesiją.“ (Reingardienė, Zdanevičius, 2003).

Vis tik šiandien dauguma žmonių nepakankamai dėmesio kreipia į karjeros raidos galimybes, todėl dažnai daromos klaidos apsisprendime, profesijos pasirinkime. Kuo geriau žmogus pažįsta save ir išmano darbo rinką, tuo teisingiau jis gali pasirinkti.

1.7. Profesijos pasirinkimo metodų problemos

Profesijos rinkimasis yra labai sudėtingos struktūros reiškinys, keliantis daugybę problemų, kurių mokslinis sprendimas įmanomas tik imant atskirus tos struktūros elementus. Istorinėje apžvalgoje mes matėme, kad jau antikinėje literatūroje (ypač Platono veikaluose) buvo keliami klausimai: kokių veiksmų reikia imtis, norint tinkamiausiai atlikti vieną ar kitą vaidmenį (kario, amatininko ir kt.) ir kokias savybes privalo turėti tų vaidmenų atlikėjai (pvz. karys turi būti narsus, kad nebijotų priešų, greitas ir stiprus, kad galėtų juos įveikti arba nuo jų pabėgti, pakankamai protingas, kad galėtų atskirti savus nuo svetimų, draugus nuo priešų ir pan.). Per prabėgusius šimtmečius susiformavo mokslinės sistemos, kuriose, be asmenybės ir profesijų savybių pažinimo, iškilo problemų grupės, liečiančios savęs pažinimą ir savianalizę, profesinio kryptingumo ugdymą, profesinį orientavimą, profesinį konsultavimą, profesijų pasirinkimo katamnezės tyrimus ir kt.

Be to, profesijų pasirinkimas yra biodrominio pobūdžio – jis trunka visą žmogaus gyvenimą. Prasidėjęs nuo pirmųjų susižavėjimų vienos ar kitos profesijos atstovais ikimokykliniame amžiuje, profesijos pasirinkimas nesibaigia pagrindiniu apsisprendimu jaunystėje. Dėl kintančių politinių ir ekonominių sąlygų, asmenybės pasikeitimų veikiant amžiui ir sveikatai ir pan. Gali tekti ieškoti kitos vietos gyvenime, persikvalifikuoti.

Profesijos pasirinkimas priklauso nuo visuomenės vertybių, esamų politinių ir ekonominių aplinkybių. Šiuo metu visuotiniai pripažįsta, kad geriausiai atskleisti savo kūrybinius sugebėjimus, veikti visu pajėgumu ir pasiekti gerų rezultatų galima tik tada, kai žmogus gali laisvai pasirinkti patraukliausią darbą, susilaukti teigiamo savo pasiekimų įvertinimo. Tačiau renkantis profesiją visada iškyla laisvės ir būtinumo problemų santykis.

Šiuo metu Lietuvoje išvirtinta humanistiniais pagrindais kuriam demokratiškai besitvarkanti visuomenė. Šios humanistinės ir demokratinės nuostatos liečia visas praktines veiklos sritis, taigi ir profesijos pasirinkimą.

Profesijos pasirinkimas susideda iš gana įvairių reiškinių, kurių kiekvieną reikia tirti skirtingais metodais. Pagrindinius metodus išryškinsime apžvelgdami darbus Lietuvos tyrinėtojų, nagrinėjančių profesijos pasirinkdami psichologines ir pedagogines problemas.

Organizacines ir edukologines profesijos pasirinkimo problemas sprendė L.Jovaiša, kurdamas, kaip jau buvo minėta, savą profesinio orientavimo pedagogiką. Pagrindine figūra, įvedant mokinius į šiuolaikinį darbo pasaulį, į žmonių santykius darbe laikomas mokytojas. Pripažįstant autoriaus pateiktą metodinę profesinio orientavimo strategiją, priimtina ir šiuolaikinėje mūsų mokykloje, reikia pasakyti, kad čia nėra numanyta tobulinti moksleivių savianalizę, savęs pažinimą ir savo ypatybių atitikimo profesijos reikalavimams vertinimą. Iškelus mokytoją kaip centrinę figūrą pasirenkant profesiją, neišskiriamas moksleivių asmenybės autonomijos, jos norų ir pageidavimų savaiminė vertė (Jovaiša, 1978).

Petrauskaitės (1996) teigimu, susipažinus su profesijos pasirinkimo padėtimi Lietuvoje prieškarinio ir sovietinės okupacijos metais, įsitikiname, kad, reformuojant politinę, ekonominę ir švietimo sistemas, būtina optimizuoti jaunimo profesijos pasirinkimo teoriją ir praktiką. Pirmiausia reikalinga tikslesnė informacija apie tai, kiek moksleiviai sugeba racionaliai apsispręsti rinkdamiesi profesiją. po buvusių teorinių ir praktinių darbų, dažnai besiremiančių valstybiniu administravimu, jaunimui reikalingas naujas sąlygas atitinkanti pagalba renkantis profesiją. Reikėjo sukurti metodus, kuriais galima būtų tiksliau patikrinti moksleivių sugebėjimus ir mokėjimą racionaliai rinktis profesiją, ir kartu – pagrindinę metodinę schemą ar metodų sistemą, kuria būtų galima tą pasirinkimą racionalizuoti.

Tokių metodų paieškos mus atvedė prie Japonijoje ir kai kuriose kitose išsivysčiusiose šalyse plačiai taikomos S. Fukujamos sukurtos metodinės sistemos ir diagnostinių pasirinkimo racionalumo testų („F-test for appraising the ability to choose methodically among occupations“). 1988 metais S. Fukujamos knyga „ Teoriniai profesinės orientacijos pagrindai “ buvo išversta į rusų kalbą. S. Fukujamos metodika aprašyta kaip galinti būti labai naudinga pertvarkant Rusijoje profesinį orientavimą ir dabartinį mokumą (Fukuyama, 1988).

S. Fukujama (1988), po Antrojo pasaulinio karo kurdamas savo metodiką, rėmėsi Japonijoje plačiai paplitusia nuostata, kad žmogus tik tada gali kokybiškai dirbti, kai jis jaučia malonumą. Savo knygos įžangoje jis rašo, jog „ < ... > individas negali visiškai realizuoti savo galimybių ir jaustis laimingas, jeigu jis dirbdamas nejaučia pasitenkinimo “(Fukuyama, 1988). O pasitenkinimas labiausiai priklauso nuo žmogaus sugebėjimo pasirinkti tokį darbą, kuris atitinka asmenybės poreikius ir interesus, jo siekius ir fizines galimybes, atsiskleidžiančias darbo pasaulyje.

S. Fukujamos profesijos pasirinkimo metodika grindžiama senovės Graikijos filosofų (Platono ir kt.) teiginiais apie profesijų pasirinkimą bei senovės Kinijos ir Japonijos mokslininkų pažiūromis į etines profesijos pasirinkimo problemas, taip pat šiuolaikiniais profesinio mokymo, profesinių ligų, gamybos valdymo, žmonių individualių skirtumų testavimų ir kitų tyrimų rezultatais. S. Fukujama teigia, jog JAV labiau ištyrinėtos profesijų pasirinkimo teorinės problemos ir profesijų ypatybės (profesiogramos ir kt.); Europoje geriau parengtos testų metodikos žmonių individualiems skirtumams diagnozuoti ir rekomendacijos žmonėms įdarbinti pagal jų sugebėjimus. Manoma, jog Japonijoje užmegzti glaudesni proforientavimo ryšiai su švietimo sistema.

Autorius daro tokį apibendrinimą: „ Proforientacijos atsiradimas susijęs su dviejų išoriškai prieštaringų fenomenų – švietimo ir ekonomikos – ypatinga ir unikalia sinteze. Tai tyrimų sritis , kurios loginė struktūra susideda iš dviejų dalių: vieną sudaro gebėjimai pasirinkti užsiėmimą per savianalizę, profesijų analizę ir profesinės veiklos bandymus, antra numato profesijos pasirinkimo rezultatų įvertinimą pagal realų darbą gamykloje (arba mokymo sferoje) “. dar yra ir trečioji sritis – sugebėjimo rinktis profesiją formavimas ir pasirinkimo rezultatų įvertinimas.

S. Fukujama (1988) mokėjimą pasirinkti profesiją tapatina su mokėjimu **sąmoningai** (**racionaliai**) pasirinkti profesiją, išskiriant savianalizę, profesijų pažinimą ir profesinius bandymus kaip svarbiausius tokio pasirinkimo komponentus.

Profesijos pasirinkimas šioje metodikoje suskaidytas į keletą atskirų dalių. Tiriama: 1) kiek moksleivis pažįsta ir kaip vertina savo asmenines savybes; 2) kiek pažįsta pasirenkamos profesijos ypatybės; 3) kaip vertina savo asmenybės savybių atitikimą profesijos reikalavimams; 4) kokį turi praktinį pasirenkamos profesijos patyrimą. Pagal gautus kiekybinius duomenis galima įvertinti, ar racionalus yra moksleivio profesijos pasirinkimas, ir nustatyti, kokios yra silpnosios to pasirinkimo proceso grandys, kurioms koreguoti reikalinga psichologinė ir pedagoginė pagalba.

1.8. Profesijos pasirinkimą sąlygojantys veiksniai

L. Jovaišos manymu, jaunuolio **pašaukimas** yra lemiamas profesijos pasirinkimo motyvas. *Pašaukimas – tai asmenybės veiklos motyvacinių, potencinių, charakterologinių bruožų derinys, sąlygojantis jos darbinio gyvenimo prasmę.* Jei gerai mokosi, jaunuoliui nekyla problemų. Bet tokių mažuma. Daugumai profesijos pasirinkimas – egzistencijos klausimas. Todėl suprantama,

kad jis neišvengiamas. Šnekamojoje kalboje žodis „pašaukimas“ suprantamas keleriopai: kaip žmogaus lemtis dirbti tam tikrą darbą („jis gimęs būti artistu“), kaip žmonių grupės paskirtis atlikti pilietiškai svarbią veiklą („karių pašaukimas ginti Tėvynę“), kaip tikslas, kuriam žmogus paskyrė savo gyvenimą („gydytoja iš pašaukimo“, kunigystė). Vadinasi, žmogų ar žmonių grupę tam tikrai veiklai „šaukia“ arba prigimtis, arba socialinės tikrovės reikalavimai, ar subjektyvūs gyvenimo tikslai. Jei pabandytume psichologiškai panagrinėti šiuos tris pašaukimo atvejus, pastebėtume, kad, pirmuoju turima galvoje įgimti gabumai tam tikrai veiklai ir motyvai (poreikis kažkuo būti), antruoju – supratimai visuomeniškai svarbios pareigos, kuriai skiriama veikla, ir trečiuoju – nuoseklus profesinių tikslų, idealų siekimas, uždavinių vykdymas. Šiaip ar taip, visi šie atvejai apibūdina vieną asmenybės gyvenimo reiškinių – pašaukimą (Jovaiša, 1981).

Kas yra pašaukimas – mažai nagrinėtas klausimas. J.Vabalas-Gudaitis (1983) ir A.Gučas (1937) pašaukimu laiko „įgimtus gabumus ir linkimus“, galimybę „pasiekti maksimalų darbo našumą“ ir „rasti pasitenkinimą“.

Profesijos rinkimosi procesą galima suprasti kaip profesinį vystymąsi. Šiame procese atsiskleidžia pašaukimas, kuriam susiformuoti padeda įvairūs veiksniai:

1. Socialiniai – ekonominiai;
2. Ugdymo;
3. Psichologiniai;
4. Sveikatos.

Socialiniai – ekonominiai veiksniai – tai gyvenamoji aplinka: tėvų socialinė-ekonominė bei kultūrinė padėtis, gamybinė-kultūrinė aplinka, uždarbis, mokslinė-techninė pažanga (Jovaiša, 1981). **Šeima** – tai pagrindinis kanalas, per kurį veikia praktiškai visi socialiniai veiksniai. Būtent šeimoje pradeda formuotis požiūris į visuomenę, kurioje gyveni, vertinant tiek jos teikiamas galimybes, tiek būdus, kaip įgyvendinti savo tikslus. Ypač didelę reikšmę jaunuoliams turi **tėvo ir motinos profesijos**. Profesinės dinastijos padeda iš kartos į kartą perduoti specialybės paslaptis, dešimtmečiais kauptą patyrimą, nuo mažens kryptingai ugdyti įgūdžius ir atskleisti gabumus. Poveikis yra ypač didelis, kai abu tėvai yra tos pačios profesijos. Imamasi konkrečių priemonių, norint, kad jų vaikai eitų tuo pačiu keliu. Jie nukreipia savo atžalas į specialias sustiprinto mokymo klases ar mokyklas, nuolat su jais dirba, kaupia profesinės literatūros bibliotekas ir pan. Bet yra ir tokių tėvų, kurie kategoriškai draudžia: „jokiu būdu“. Nereti atvejai, kai nugali tėvų nuomonė, o vėliau įsitikinus savo netinkamumu tam darbui, profesija keičiama. Taigi tėvų nuomonė yra svarbi, bet galutinį sprendimą turi priimti pats vaikas. Jaunuoliui

renkantis profesiją svarbios ne tik tėvų profesijos, bet ir kitų šeimos narių – senelių, brolių, seserų, kitų artimų giminaičių užsiėmimai (Matulionis, Mikšys, 1992).

Profesijos pasirinkimą lemia ir **lytis**. Yra nustatyta, jog VII-IX klasėse pradeda ryškiai skirtis mergaičių ir berniukų rūpinimasis profesine ateitimi. Antai J.R.Brauto duomenimis mergaitės daug labiau rūpinasi savo asmenine-socialine raida ir savo mokymosi bei profesinės ateities planavimu, dažniau dėl to kreipiasi patarimų į profesinio orientavimo specialistus, negu berniukai. Dėl ko taip yra? J.R.Brautas mano, kad tradiciškai mergaitėms būdinga didesnė priklausomybė nuo suaugusiųjų ir ilgesnis vaikiško nuoširdumo ir arvirumo su mokytojais laikotarpis. Tuo tarpu iš berniukų tikimasi didesnio autonomiškumo ir „vyriškumo“, sprendžiant savo problemas. Antra, kadangi berniukai pasiekia paauglystę vidutiniškai dvejais metais vėliau nei mergaitės (atitinkamai 15 ir 13 metų), tai ir šiam amžiui būdingą krizę patiria vėliau bei silpniau negu mergaitės. Nustatyta, 15 metų mergaičių, turinčių aiškius profesinius ketinimus, yra daug daugiau nei šio amžiaus berniukų. Daroma išvada, jog šiuo laikotarpiu mergaitės jau turėtų gauti pirmąją profesinio orientavimo „porciją“ (Heras, Krameris, 1984).

Šiuo metu stereotipai apie lyčių, profesijos ir karjeros skirtumus, taigi ir apie moters pareigas visuomenei bei šeimai nebėra tokie įtakingi. JAV profesinio orientavimo specialistai stengiasi padėti jaunimui įsisąmoninti stereotipų vaidmenį renkantis profesiją, išmokyti merginas ir vaikus rinktis laisvai ir su išmanymu. Kuriami netradicinių vaidmenų atlikimo modeliai – moterys, dirbančios vyriškus darbus, ir vyrai, užsiimančys „moteriška“ profesine veikla. Tėvai ir mokytojai skatinami atpažinti profesinius stereotipus mokymo programose, mokomuosiuose tekstuose, vaizdinėje medžiagoje, atkreipti į tai mokinių dėmesį (Heras, Krameris, 1984).

Lietuvos jaunimo diferenciacija renkantis profesiją pagal lytį gana ryški. S.Kregždės tyrimai parodė būdingą berniukų orientaciją į techninio profilio profesijas (statyba, radiotechnika, mašinų ir prietaisų gamyba, ryšiai, žemės ir miškų ūkis, transportas ir kt.); mergaitės labiau linkusios į humanitarinius ir gamtos mokslus, meną, pedagogiką, sveikatos apsaugą, aptarnavimo sferą. Nustatyti ir merginų bei vaikinų profesinio apsisprendimo motyvacijos, vertybinių orientacijų ir kt. skirtumai (Kregždė, 1988), tačiau kol kas nesirūpinama diferencijuoti profesinį orientavimą pagal lytį (Petrauskaitė, 1996).

Ugymo veiksniai.

Vienas svarbiausių visuomenės socialinių institutų ne tik rengiant jaunimą savarankiškam gyvenimui, bet ir užtikrinant visuomenės vystymosi perspektyvą, yra mokykla. L.Jovaiša teigia, jog „ bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo uždaviniai yra plėtoti moksleivių profesinę patirtį, ugdyti profesinį kryptingumą, formuoti tinkamus profesijos rinkimosi motyvus

ir padėti įsitvirtinti pasirinktoje praktinės veiklos srityje“ (1970). Mokykla perduoda naujajai kartai žmonijos sukauptą kultūrinį palikimą – žinias, normas ir vertybes, teikia profesinį parengimą, formuoja asmenybę (Matulionis, Mikšys, 1992). Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai visada veikia, dažnai ir lemia profesijos pasirinkimą. Pastebėta, kad mokiniai tų mokyklų, kur gerai tvarkomas profesinis orientavimas, greičiau profesiskai subręsta, tinkamiau apsisprendžia, ką veikti, baigus vidurinę mokyklą. Tyrimai rodo, kad mokytojų individuali įtaka, mokiniui renkantis profesiją, yra gana silpna (Jovaiša, 1981).

Psichologiniai veiksniai:

- 1) Profesinis subrendimas
- 2) Intelektas ir specialieji gabumai
- 3) Poreikiai
- 4) Interesai
- 5) Vertybės
- 6) Charakteris

Profesinis subrendimas. Rinktis profesiją – tai asmenybės gebėjimas sąmoningai pasirinkti atitinkamą darbo rūšį ir kelią specialybei įgyti. Vienas subrendimo veiksnių, renkantis profesiją yra patirtis (žinios, mokėjimai, įgūdžiai), įgyta teoriniame ypač praktiniame darbe. Savęs, kaip darbo ir santykių su aplinka subjekto, pažinimas formuoja savimone, kitaip tariant, padeda save įvertinti, sąveikoje su socialine aplinka ir darbu save galima įvertinti realiau, suformuoja labiau tikrovę atitinkantis (objektyvus) asmeninis statusas.

Intelektas – tai įgimtas mąstymo gabumas, protas; tai gabumas spręsti uždavinius, numanyti (intuicija); tai sugebėjimas prisitaikyti prie kintančių gyvenimo ir veiklos reikalavimų; kūrybinis gabumas, išmokimo gabumas ir t.t. šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje intelektas siejamas ir su organizavimo prisitaikymo galimybėmis, t.y. su adaptacija. Tačiau atskirose veiklos srityse intelektas pasireiškia skirtingai, todėl kalbama apie teorinį, socialinį, praktinį, profesinį intelektą.

Teorinis intelektas – gabumas išmokti, spręsti problemas, kurti nauja. Jis ne vienalytis, vienoks matematikų, kitoks biologų ir pan.

Socialinis intelektas – pirmiausia organizaciniais, drausmingumo, dorovingumo bei paprasčiausio mandagumo sugebėjimais pasireiškiantis emocinis adaptyvumas tarpasmeniniuose, kolektyviniuose santykiuose. Teorinis intelektas operuoja daugiau sąvokomis, ženklais bei simboliais, o socialinis – dorovinėmis normomis, taisyklėmis, įstatymais.

Su intelektu siejasi ir **specialieji gabumai**: meniniai, psichomotoriniai, techniniai, komunikaciniai ir kt. juos laiku pastebėjus ir praktiškai patikrinus, dažniausiai pasirenkama tinkama profesija.

Poreikis – tai pirmasis orientacinis profesijos pasirinkimo šaltinis. Tačiau poreikį patenkinus, noras praeina, todėl vien poreikiu remtis neatsargu. Renkantis profesiją, dar reikia žinoti ir kokius motyvacijos veiksnius: interesus, vertybes, idealus, į kuriuos įsigilinti lengviau, suvokus poreikius.

Interesas - pastovesnis profesijos rinkimosi veiksnys. Genetiškai interesą galėtume paaiškinti kaip realyviai pastovų poreikį sužinoti, tirti. Interesą iš vidaus stimuliuoja tie patys veiksniai kaip ir poreikius. Profesinis interesas suprantamas dvejopai: 1) kaip poreikis susipažinti su profesija ir ją tirti ir 2) kaip ilgalaikis gilinimasis į ją dirbant. Kai atsiranda profesinis interesas, spręsti kokia veiklos sritis asmenybę domina, bet tai dar nieko nepasako, kokią veiklą žmogus rinksis. Į šiuos klausimus galima atsakyti nustatius asmenybės galimybes (intelektą, specialiuosius gabumus) ir atitinkamą motyvaciją (Jovaiša, 1981).

S.Kregždė (1981) profesinius interesus nagrinėja kaip faktorių, stimuliuojantį žmogaus veiklą, susijusią su ketinama rinktis ar pasirinktąja profesija ir pasireiškiantį emociniu, pažintiniu ir valios aktyvumu susiduriant su įvairiais aplinkos objektais ir reiškiniais (Beresnevičienė, 1990).

Vertybė – yra tai, ko žmogus ypač ieško savo biologiniams, materialiniams, socialiniams ar dvasiniams poreikiams pateisinti. Ji dar gilesnis ir patvaresnis psichinis darinys negu interesai. Vertybės asmenybės struktūroje įgyja idealų, siekių, gyvenimo tikslo ir prasmės formas. Tačiau jos nepadedą konkretizuoti pasirenkamos profesijos, nes vieną ir tą pačią vertybę gali atitikti daugelis profesijų.

Profesijos rinkimosi procese tam tikrą vaidmenį vaidina ir žmogaus **charakteris ir temperamentas**. Yra profesijų, kurias gali pasirinkti tik tam tikro temperamento žmogus. Bet, antra vertus, daugelį profesijų gali rinktis žmonės įvairių temperamentų, nes nuo šių priklauso ne tiek veiklos kokybė, kiek stilius.

Sveikatos veiksnys turi nemažai įtakos profesijos pasirinkimui. Įvairios lėtinės ligos, buvusių sunkių somatinių ligų padariniai, psichiniai sutrikimai, oligofrenija, psichinės reabilitacijos galimybės (Jovaiša, 1981).

Žmogus yra biosocialinė būtybė, todėl nuo to, ką „davė gamta“, ką sugadino ir ką išugdė socialinė aplinka, priklauso kiekvieno ateitis. Turima galvoje tiek fizinė, tiek dvasinė sveikata.

Nors liga riboja vaikinų ar merginų rinkimosi galimybes, jaunimo profesinės orientacijos, nuostatos, valia ir pasiryžimas gali nugalėti likimą (Matulionis, Mikšys, 1992).

Z.Bartinikienė ir L.Paurienė (1989) išskiria šias pagrindines grupes veiksnių, turinčių didesnės ar mažesnės įtakos galutiniam mokinių profesiniam apsisprendimui:

- 1) Asmens fiziologinės ir sveikatos galimybės;
- 2) Asmenybės kryptingumas;
- 3) Informacijos kiekis apie profesiją;
- 4) Emocinis santykis su profesija;
- 5) Socialiniai skatuliai.

E.Ginzberg išskyrė penkis faktorius, kurie „paskatina“ profesinio pasirinkimo negrįžtamumą:

1. Šeimos finansinė pagalba įgyjant kvalifikaciją. Šeima prisiima atsakomybę už pagalbą vaikams ir jų mokymą, todėl profesinio pasirinkimo keitimas yra ribojamas šeimos finansinių galimybių, skirtų vaikų mokymui.
2. Pasirengimas mokymuisi profesinio mokymo įstaigoje ir darbui. Vienos mokymo programos keitimas į kitą yra ribojamas laiko apimties, kuris yra būtinas studijų programos įsisavinimui. Be to, prieš tai įgytas išsilavinimas riboja mokymo įstaigų pasirinkimą (neturint bendrojo lavinimo mokyklos atestato, neįmanoma įstoti į universitetą ir pan.);
3. Vedybų neišvengiamumas. Ankstyvų vedybų perspektyva riboja profesinio pasirinkimo bei keitimo galimybes, nes būtinas greitesnis pasiruošimas būsimam darbui ir greitesnis įsiliejimas į darbą, kad būtų galima finansiškai išlaikyti savo šeimą.;
4. Nenoras pripažinti blogą planavimą ir nesėkmę. Profesinių tikslų keitimas liudija, kad asmuo blogai planuoja savo veiksmus arba nesėkmingai realizuoja savo planus. Tokių dalykų pripažinimas yra nemalonus arba net nepakenčiamas dalykas asmeniui, kas ir verčia toliau realizuoti savo profesinį pasirinkimą;
5. Sėkmės ir nesėkmės keičiant profesinius tikslus. Nesėkmės lyginamasis svoris keičiant profesinio pasirinkimo tikslus yra žymiai didesnis negu sėkmės, ir tai verčia laikytis anksčiau pasirinkto sprendimo.

Be abejo, toks proceso negrižtamumas siejasi su asmenybės augimu, t.y. kuo asmenybė brandesnė, tuo, matyt, jos pasirinkimai bus stabilesni, ir kuo ji jaunesnė, tuo dažniau ji keičia savo profesinius ketinimus.

Apibendrinant profesijos pasirinkimą lemiančių veiksnių analizę galima teigti, jog asmenybiniai veiksniai, apimantys fizinę sambrandą, psichinį subrendimą, socialinius, ekonominius, kultūrinius bei dvasinius veiksnius, yra svarbiausi profesiniame pasirinkime.

2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODIKA

Profesijos pasirinkimas – viena iš svarbiausių problemų jaunuolio gyvenime. Ar dvyliktokai yra išsprendę šią problemą ir kokie veiksniai sąlygoja jų apsisprendimą?

Siekiant sužinoti, kokie socialiniai veiksniai daro įtaką jaunuoliams pasirenkant profesiją, keturiose Vilniaus apskrityje esančiose mokyklose buvo atliktas tyrimas.

Tyrimo uždaviniai:

- Nustatyti kaip abiturientai susipažįsta su pasirinkta profesija;
- Išsiaiškinti, koks išslavinimas leis įgyti pasirinktą profesiją;
- Išsiaiškinti, kokios asmeninės savybės padės įgyti norimą profesiją.

Apklauso laikas. Tyrimas vyko 2007 metų gegužės, birželio, lapkričio mėnesiais.

Siekiant tyrimo rezultatų patikimumo, tikslumo tyrimo objektu buvo pasirinkti abiturientai, asmenys šiais metais baigiantys vidurinę mokyklą arba gimnaziją Vilniaus apskrityje esančiose mokyklose.

Tyrimas vykdytas keturiose mokyklose, trijose iš jų – Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje, Šalčininkų J.Sniadeckio gimnazijoje ir Dieveniškų „Ryto“ vidurinėje mokykloje – vykdyta anketinė apklausa raštu pamokos metu, ketvirtosios, Vilniaus Gabijos gimnazijos apklausti, naudojant internetinėje svetainėje patalpintą anketą. Mokyklos buvo atrinktos atsitiktinai.

Tyrimui atlikti buvo panaudoti du tyrimo metodai: apklausa anketavimo būdu ir struktūruotas pokalbis. Anketa (žr. 1 priedą) buvo pateikta pamokos metu ir internetinėje svetainėje www.apklausa.lt. Šią anketą buvo prašoma užpildyti, prieš tai abiturientams davus tikslią nuorodą, kur ją rasti ir paaiškinus apklausos tikslus.

Standartizuotas pokalbis (pokalbio gairės pateiktos 2 priede) vyko mokyklose pertraukų metu, socialinio pedagogo kabinete.

Iš viso apklausoje dalyvavo 201 mokinys, iš jų 140 – anketinėje apklausoje raštu, 41 – internetinėje apklausoje. Standartizuotame pokalbyje dalyvavo 20 abiturientų.

Atsakyti į anketoje (žr. 1 priedą) pateiktus klausimus 140 mokiniams buvo skirta pamoka, tačiau daugelis atsakė greičiau.

Anketos struktūra. Anketoje pateikta 15 klausimų. Pirmi keturi klausimai - apie abiturientų lytį, amžių, gyvenamąją vietą, šeimos sudėtį. Tolimesni klausimai suformuluoti, norint išsiaiškinti ar abiturientai apsisprendę, kokią profesiją pasirinks, koks išsilavinimas jiems leis ją įgyti. Prie klausimo kaip jaunuoliai susipažino su pasirinkta profesija buvo suformuluoti teiginiai, reikėjo pažymėti didžiausią įtaką turinčius teiginius.

Standartizuotame pokalbyje buvo pateikta 12 klausimų, penki klausimai - apibūdinantys pokalbyje dalyvavusius abiturientus, kiti klausimai - apie veiksnius, lemiančius profesijos pasirinkimą.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo metu gauti duomenys buvo apdoroti statistinės analizės metodu taikant Microsoft „Excel“ programą.

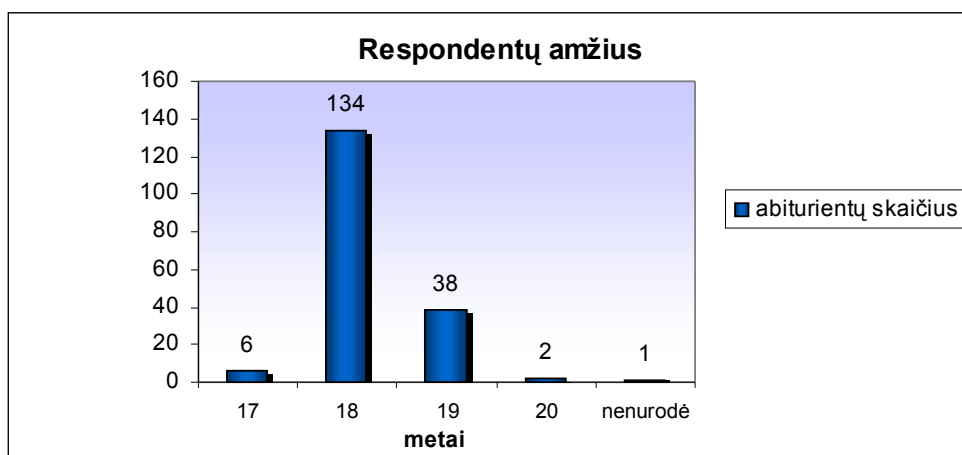
3.TYRIMO REZULTATAI

3.1.Abiturientų anketinės apklausos rezultatų analizė

3.1.1. Respondentų socio-demografinės charakteristikos

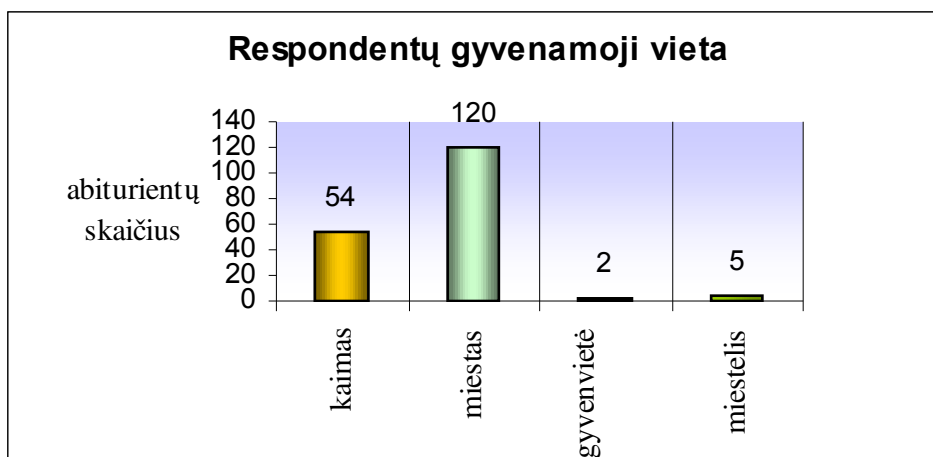
Tyrimo metu buvo apklausta 181 respondentas. Iš jų 99 merginos ir 82 vaikinai.

Tyrimo duomenimis daugumos apklaustųjų respondentų amžius 134 (74proc.) -18 metų, 38(21proc.) -19 metų ir labai maža dalis apklaustųjų respondentų yra 17 ir 20 metų.(žr.1 pav.)

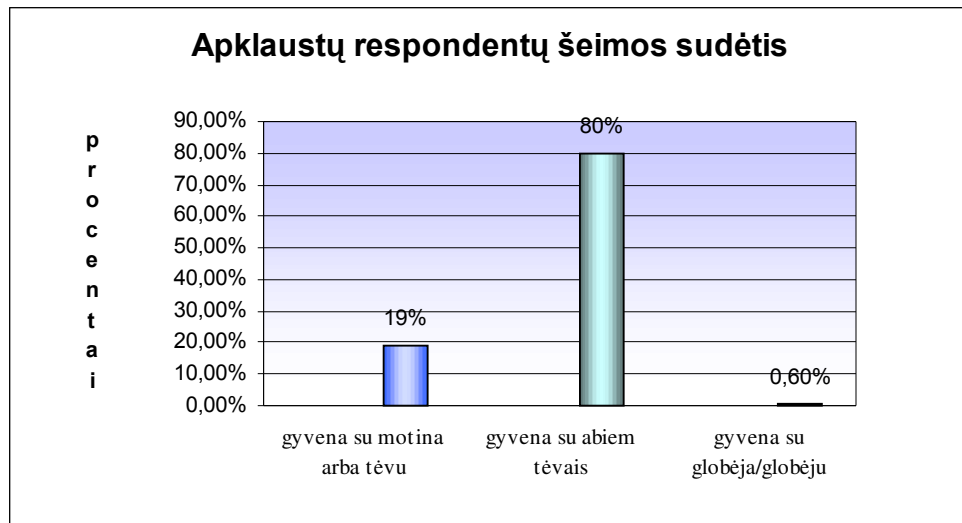
1 pav. Abiturientų pasiskirstymas pagal amžių

Pagal gyvenamąją vietą respondentai pasiskirstė: 66 proc. apklaustųjų abiturientų gyvena mieste, 30 proc. kaime ir 4 proc. miestelyje, gyvenvietėje.(žr.2 pav.)

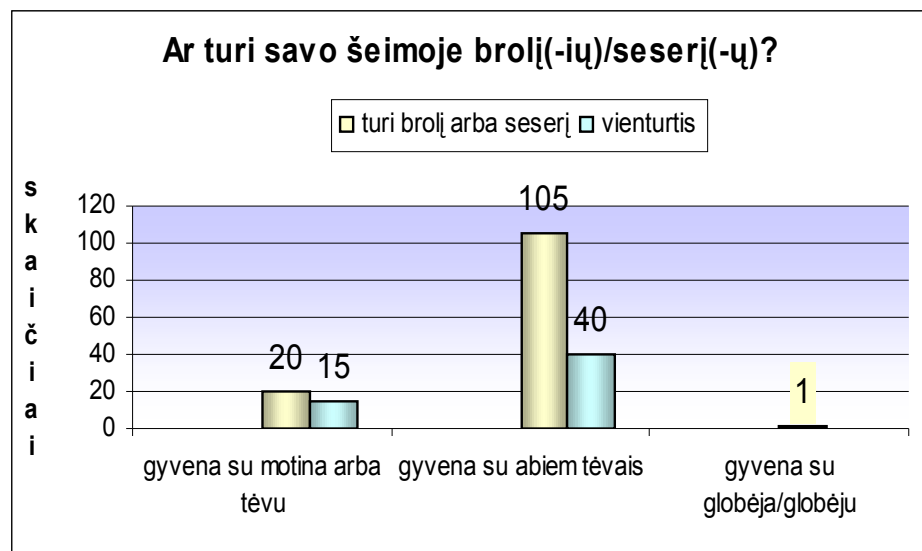

2 pav. Pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

80 proc. apklaustų abiturientų gyvena branduolinėje šeimoje, iš jų 72 proc. abiturientų turi seserį (-ų) /brolių (-ių), 28 proc. yra šeimoje vienturčiai. Su motina arba tėvu gyvena 19 proc. visų apklaustų abiturientų, iš jų 57 proc. turi seserį (-ų) /brolių (-ių), 43 proc. – vienturčiai. Šeimoje, kurioje yra globėja/globėjas gyvena 1 proc. visų apklaustų respondentų.(žr.3-4 pav.)

3 pav. Respondentų šeimos sudėtis

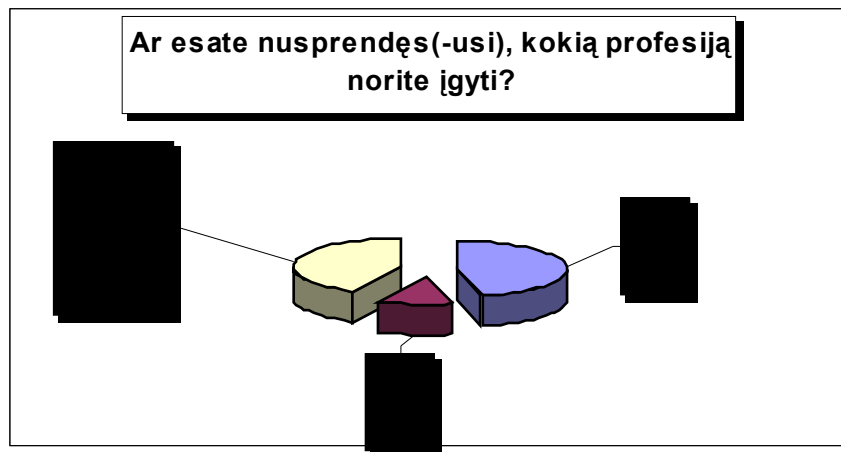
4 pav. Respondentai savo šeimoje turintys seserį (-ų) /brolių (-ių)

3.1.2. Abiturientų apklausos rezultatai

Nedaugelis iš jaunuolių yra tokie talentai, kad vos baigdami mokyklą, žinotų, kuo taps ir kur norės studijuoti. Kiekvienai abiturientų kartai ir jų tėvams kasmet tai tampa dideliu galvosūkiu.

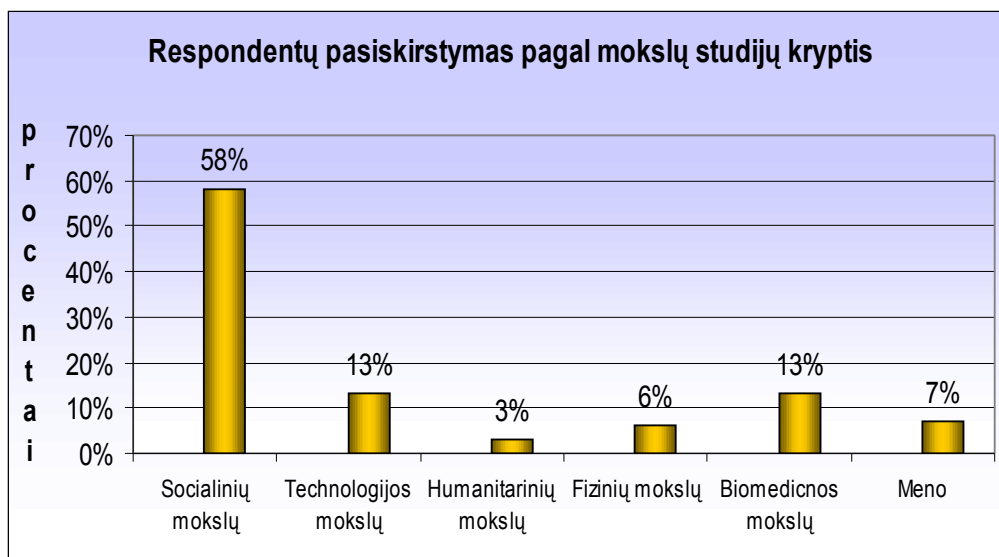
Labai svarbu, kad asmuo, pasirinkęs profesiją ir būsimą darbą, jaustųsi savo vietoje, būtų patenkintas savo veikla. Šiais laikais civilizuotas pasaulis suteikia žmogui judėjimo, saviraiškos laisvę, bet yra tūkstančiai profesijų, kurios kinta: atsiranda naujų, modifikuojasi ar nunyksta senosios.

Pasiteiravome abiturientų ar yra nusprendę, kokia profesiją nori įgyti. 46 proc. respondentai atsakė teigiamai, 43 proc. numatę keletą profesijų, yra abejojantys ir 11 proc. nėra apsisprendę, kokią profesiją nori įgyti (žr. 5 pav.).

5 pav. Abiturientų apsisprendimas

Apklaustų respondentų pasirinktas profesijas paskirstėme pagal mokslų studijų kryptis. Populiariausia abiturientų pasirinkta studijų kryptis, kaip ir kiekvienais metais Lietuvoje, yra socialiniai mokslai. Šios srities studijas pasirinko 58 proc. respondentų. Po 13 proc. abiturientų pasirinko technologijos ir biomedicinos mokslų studijų kryptis. Meno sritį –7 proc., fizinių mokslų –6 proc., humanitarinius mokslus – 3proc. (žr. 6 pav.).

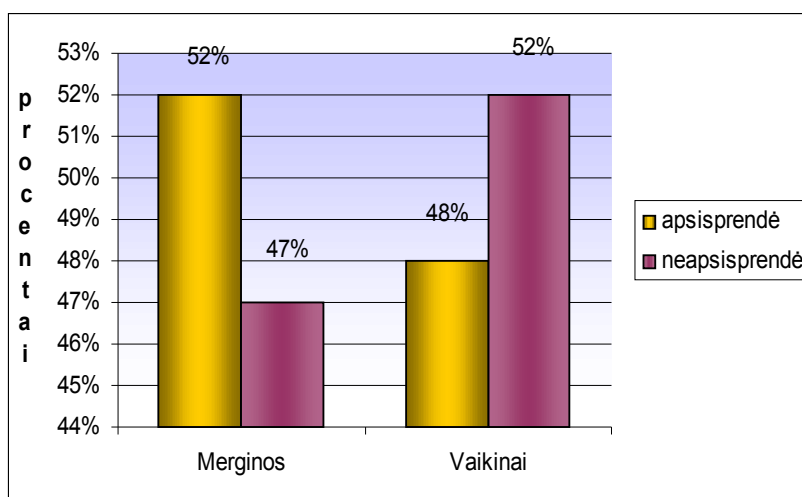
6 pav. Abiturientų pasirinktų profesijų pasiskirstymas pagal mokslų studijų kryptis

Socialinių mokslų srities populiariausios studijų programos – ekonomika, vadyba, teisė, šiek tiek mažiau pasirinkta administravimo, žurnalistikos, pedagogikos programų. Biomedicinos mokslų srities populiariausia – medicinos programa. Technologijų mokslų srities – įvairios inžinerijos programos (žr. 7 pav.).

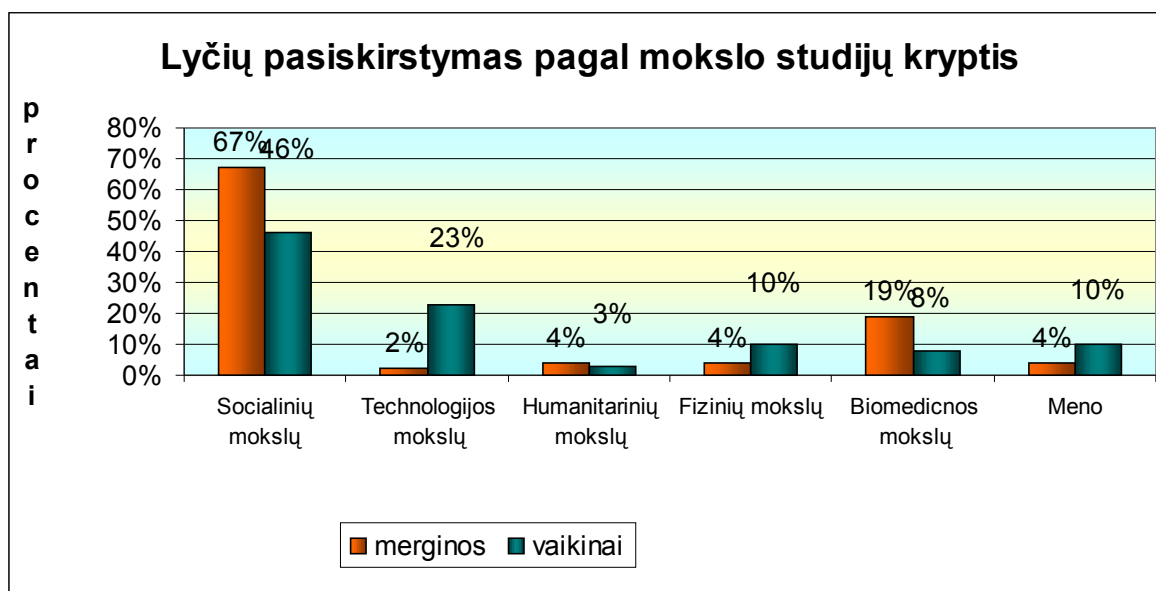
7 pav. Respondentų pasirinktos profesijos

Palyginome nurodytų profesijų apsisprendimą pagal lytį. Iš 8 pav. matome, kad merginos labiau apsisprendusios (52 proc.) nei vaikinai (48 proc.).

8 pav. Apsisprendimas pagal lytis

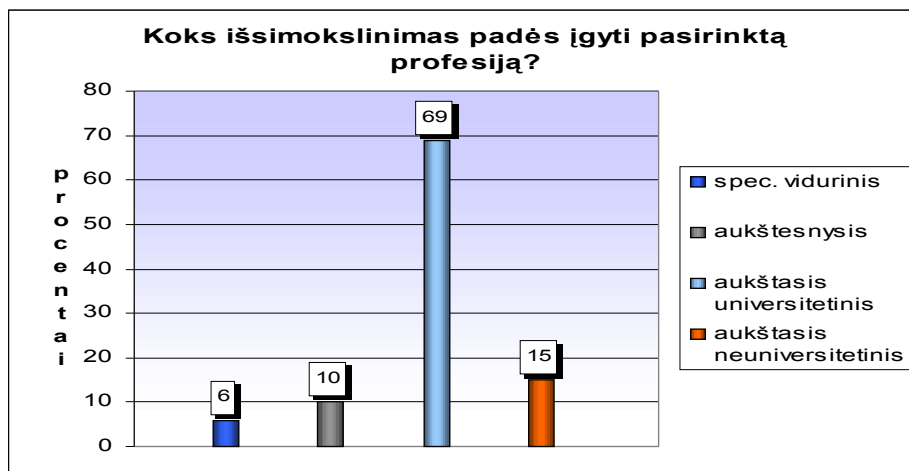
Palyginsime, kokias mokslo studijų kryptis pagal lytį pasirenka abiturientai. Iš 9 pav. matome, kad socialinius mokslus labiau renkasi merginos (67 proc.), vaikinai irgi nemažai renkasi šią sritį (46 proc.). Jie mažiau nei merginos renkasi biomedicinos ir humanitarinių mokslų sritis. Tačiau matome, kad nemaža dalis vaikinų linkę rinktis technologijos mokslo sritį (23 proc., t.y. 21 procentu daugiau nei merginos), meno (10 proc.) ir fizinių (10 proc.) mokslo sritis.

9 pav. Lyčių pasiskirstymas pagal mokslo studijų kryptis

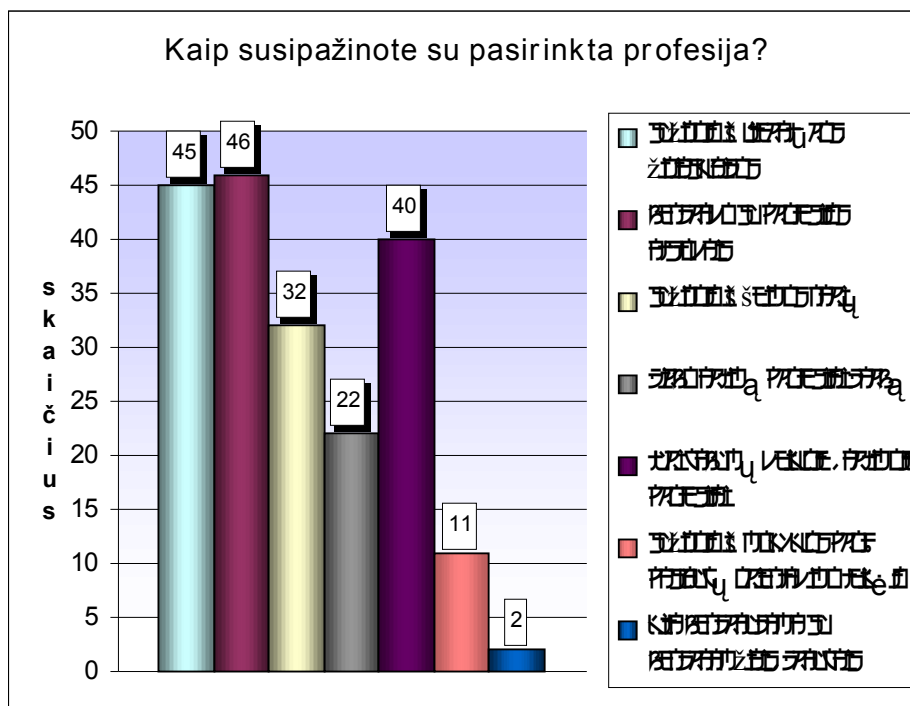
69 proc. respondentų mano, kad įgyti pasirinktą profesiją jiems leis aukštasis universitetinis išsilavinimas, 15 proc. – neuniversitetinis aukštasis, 10 proc. – aukštesnysis, 6 proc. – spec. vidurinis (žr.10 pav.). Kaip matome, abiturientų tarpe vis dar populiariu rinktisi

aukštąjį mokslą, tik nedidelė dalis abiturientų norėtų įgyti aukštesnįjį ar spec. vidurinį išsilavinimą.

10 pav. Respondentų pasirinktas išsimokslinimas

Kadangi mums aktualu sužinoti, iš kur jaunuoliai sužinojo ir kaip susipažino su pasirinkta profesija, buvo pateikti teiginiai ir paprašyta pažymėti įtaką turėjusius variantus. Atsakymai apibendrinti 11 paveiksle.

11 pav. Respondentų susipažinimas su profesija

Šiuo metu sparčiai vystosi informacinės technologijos, daug informacijos išgirstame iš spaudos, televizijos ir interneto. Kasmet leidžiami „Profesijų vadovai“, kur pateikiama

informacija apie profesijas, įgyjamas šalies profesinėse mokyklose, kolegijose. Išleidžiama daug įvairių informacinių lankstinukų, biuletenių šia tema. Internetu veikia svetainės: www.euroguidance.lt, www.profesijupasaulis.lt ir kt. Todėl ir apklausos metu jaunuoliai pažymėjo, kad daug sužinojo iš literatūros, žiniasklaidos, interneto.

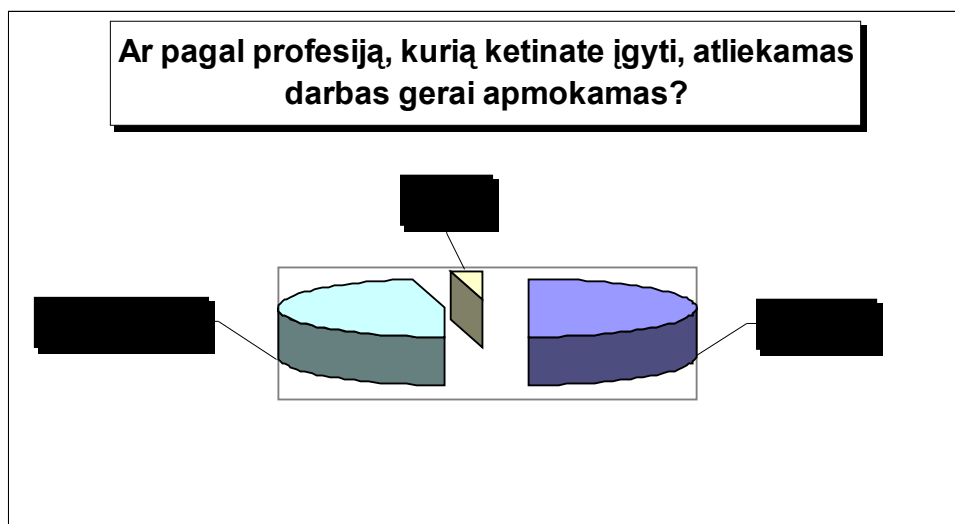
Taip pat daug abiturientų sužinojo apie pasirinktą profesiją, bendraudami su šios profesijos atstovais. Gabumai veikloje, artimoje profesijai turi irgi nemažą įtaką abiturientų pasirinkimui.

Mažiausia, tik 2 mokiniai nurodė, jog su profesija susipažino bendraudami su bendraamžiais, draugais. Nors paauglystėje, jaunystėje jaunuoliams labai svarbūs yra draugai, tačiau susipažįstant su profesijomis, jie neturi didelės įtakos.

Mokykloje vaikas praleidžia didžiąją savo gyvenimo dalį, todėl mokyklai yra pagrindinis pasirengimo karjerai etapas. Nemažai mokyklų turi profesinio orientavimo paslaugų teikėjus, todėl atrodytų, kad jų poveikis profesijų informavimo srityje yra pakankamas. Tačiau pažvelgus į apklausos rezultatus, matome, kad tik 11 abiturientų nurodė, jog informaciją apie profesiją sužinojo iš profesinio orientavimo paslaugų teikėjo. Šie tyrimo rezultatai siejasi su šiais metais Švietimo ir mokslo ministerijos atlikto tyrimo rezultatais, kurie parodė, kad profesinis informavimas, orientavimas ir konsultavimas mokyklose yra nepakankamas.

Tyrimo pradžioje iškėlėme pirmąją hipotezę: ***„abiturientai, pasirinkdami profesiją, atsižvelgia į tai, ar bus galimybė dirbti patrauklų ir gerai apmokamą darbą pagal pasirinktą profesiją“***.

Iš 12 pav. diagramos matome, kad materialinė gerovė, kurią ateityje laidos pasirinkta profesija turi nemažą įtaką. Apklausos metu 50 proc. respondentų pasirinko profesijas, kurios gerai apmokamos, 47 proc. – iš dalies gerai apmokamos, 3 proc. pasirinko mažai apmokamą profesiją (žr. 12 pav.).

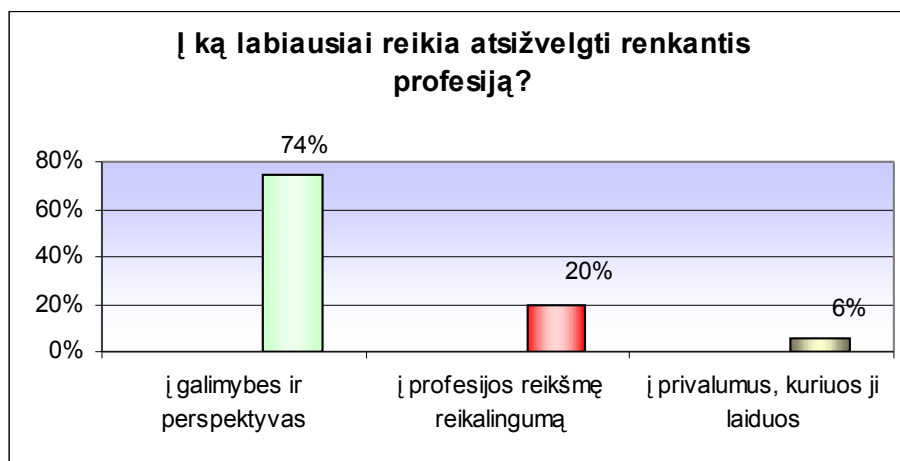

12 pav. Pasirinktos profesinės veiklos teikiama materialinė gerovė

Taigi pasitvirtino 1 hipotezė, abiturientai pasirenka gerai apmokamą darbą. Antrą ir trečią hipotezes „*abiturientai, pasirinkdami profesiją, atsižvelgia į: asmens gabumus ir profesijos perspektyvas, tėvų socialinę ekonominę padėtį*“, patikrinsime vėliau aptardami anketos 13 klausimo apklausos rezultatus (žr. 1 priedą).

Tyrimė pateikėme klausimą: „Į ką labiausiai reikia atsižvelgti renkantis profesiją?“. Norėjome sužinoti jaunimo nuomonę, kam jie teikia pirmenybę. Iš 13 pav. matome, kad 74 proc. mano, jog reikia atsižvelgti į galimybes ir perspektyvas (galimybė dirbti pagal profesiją, kilti pareigose ir pan.), kurios laiduos ateityje pasitenkinimą darbu. Profesijos reikalingumas respondentų nuomone ne toks svarbus, nes jį pasirinko tik 20 proc. Mažai domina ir privalumai, kuriuos galėtų suteikti pasirinkta profesija.

Iš pateiktų duomenų galime daryti išvadą, kad daugelis jaunuolių mąsto apie galimybę daryti karjerą.

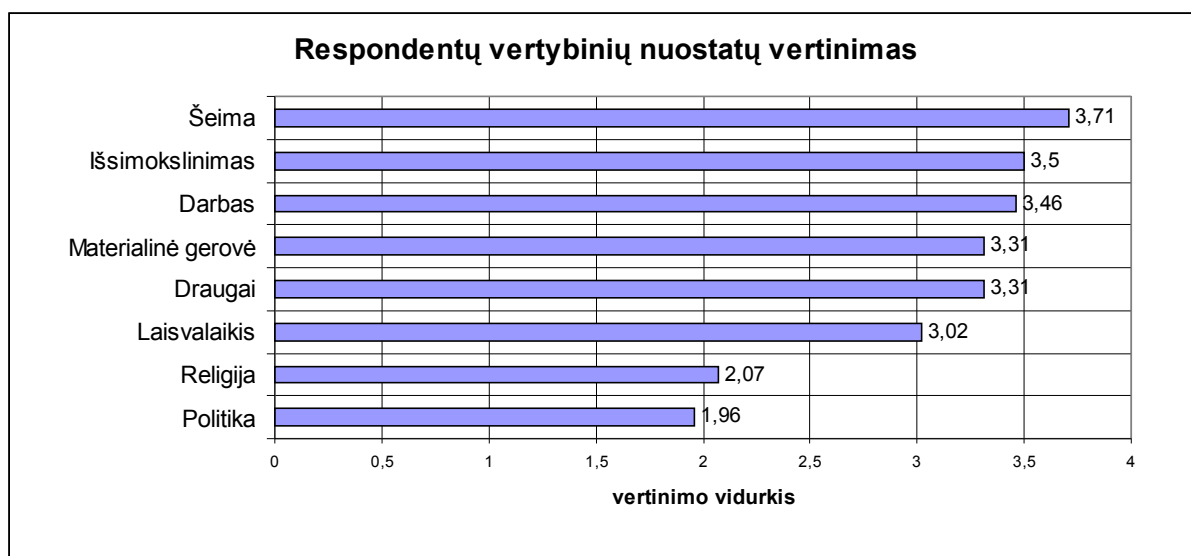
13 pav. Profesijos pasirinkimo pagrindumas

Tiriant abiturientų profesinio pasirinkimo veiksnius, norėjome sužinoti ir jų vertybines nuostatas, kurios netiesiogiai veikia profesinę orientaciją. Tiriant atskirų veiksnių įtaką, buvo pateikti 4 galimi įvertinimai: 4 – labai svarbu, 3- svarbu, 2 - mažiau svarbu ir 1- nesvarbu. Pirmoje lentelėje pateikti tiriamųjų veiksnių vertinimo vidurkiai (balais). (žr. 1 lentelę ir 14 paveikslą)

Respondentų vertybinių nuostatų vertinimų vidurkis (balais)

1 lentelė

	Teiginiai	Vertinimų vidurkis
1	Šeima	3,71
2	Išsimokslinimas	3,5
3	Darbas	3,46
4	Materialinė gerovė	3,31
5	Draugai	3,31
6	Laisvalaikis	3,02
7	Religija	2,07
8	Politika	1,96

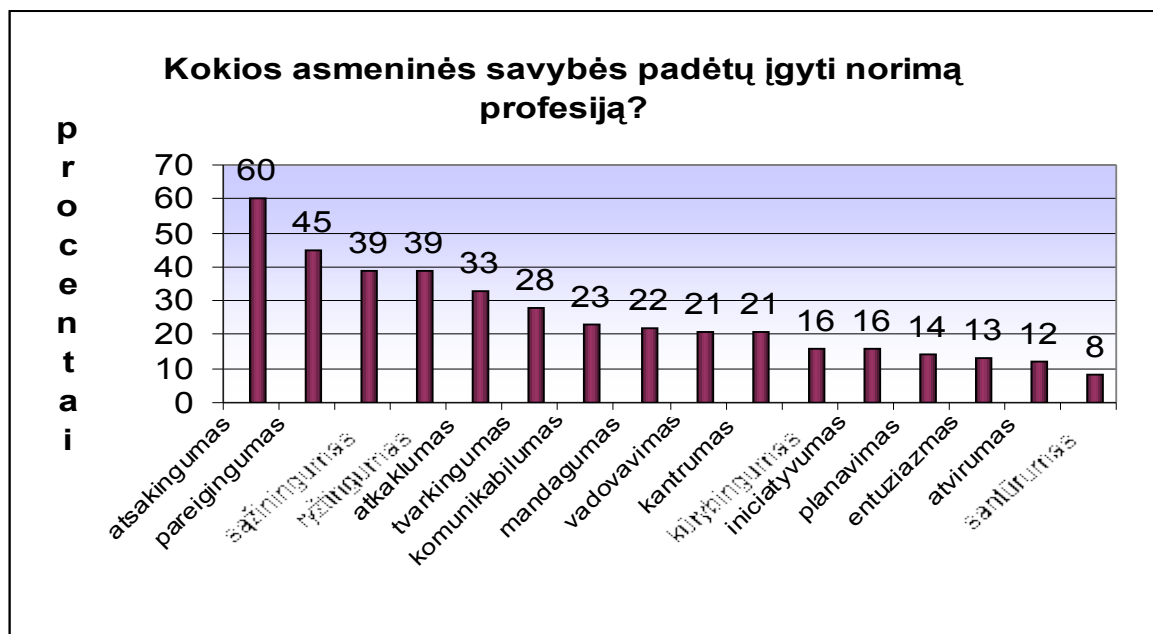

14 pav. Abiturientų vertybinės nuostatos

Labiausiai vertinama yra šeima (3,71), išsilavinimas (3,5) ir darbas (3,46). Materialinė gerovė yra ketvirtoje vietoje (3,31), draugai(3,31) ir laisvalaikis(3,02) taip pat nemažai svarbūs. Mažiausiai vertinama religija (2,07) ir politika (1,96). (žr. 1 lentelę ir 14 paveikslą).

B. Jatautaitė teigė, kad geras savęs pažinimas yra pirmas žingsnis į tinkamą profesijos pasirinkimą. Mes norėjome sužinoti abiturientų nuomonę apie jų asmenines savybes. Respondentų klausėme kokios jų asmeninės savybės, galėtų padėti įgyti pasirinktą profesiją.

Respondentams buvo pateikta 16 asmeninių savybių ir paprašyta pažymėti 4 svarbiausias, kurios galėtų padėti siekti pasirinktos profesijos. Gauti duomenys apibendrinti 15 paveiksle.

15 pav. Asmenybės savybių vertinimas renkantis profesiją

Penkios respondentų nuomone svarbiausios asmeninės savybės profesijos pasirinkimui yra atsakingumas (60 proc.), pareiagingumas (45 proc.), ryžtingumas (39 proc.), sąžiningumas (39 proc.) ir atkaklumas (33 proc.). Tokios asmeninės savybės, kaip santūrumas (8 proc.), atvirumas (12 proc.), entuziazmas (13 proc.), planavimas (14 proc.) yra mažai vertinamos įgyjant profesiją. Kitos asmeninės savybės: mandagumas (22 proc.), tvarkingumas (28 proc.), kantrumas (21 proc.), komunikabilumas (23 proc.), vadovavimas (21 proc.), kūrybingumas (16 proc.), iniciatyvumas (16 proc.) turi didesnę įtaką.

Hipotezės:

1. patrauklaus, gerai apmokamo darbo galimybė pagal pasirinktą profesiją;
2. asmens gabumai ir profesijos perspektyvos;
3. profesijos pasirinkimą lemia tėvų socialinė ekonominė padėtis;

galime patikrinti aptarę 2 lentelės rezultatus.

2 lentelėje matome, kad labiausiai abiturientai vertina ateityje dirbti patrauklų darbą (4,43), jų nuomonę pasirinkti profesiją (darbą) turi padėti asmeniniai polinkiai ir gabumai (4,33). Moksleiviams svarbu, jog profesiją įgijus būtų galimybė daryti karjerą (4,17), ji būtų perspektyvi (4,07). Jeigu palyginsime darbą kaip vertybę (žr.1 lentelę ir 14 paveikslą) pamatysime, jog ji užima trečią vietą vertybių skalėje, po šeimos ir išsimokslinimo. Apklaustieji nurodė, kad pasirinkdami profesiją atsižvelgia į darbo patrauklumą, perspektyvumą, galimybę daryti karjerą. (žr. 2 lentelė) Tačiau visa tai nemažai priklauso nuo egzaminų rezultatų, kadangi respondentai ji įvertino 4,03.

Respondentų apklausos rezultatai rodo, profesiniam orientavimui svarbu ir socialinės garantijos (4,01).

Toliau palyginsime šeimą kaip abiturientų vertybę ir jos vaidmenį pasirenkant profesiją. Matome, kad šeima užima aukščiausią įvertinimą vertybių skalėje, tačiau šeimos narių nuomonė (3,05) ir materialinė padėtis (3,06) turi tik šiek tiek įtakos pasirenkant profesiją. Tėvų išsilavinimas neturi beveik jokios įtakos (2,17).

Abiturientų pasirinkimą veikiantys veiksniai (balais)

2 lentelė

Eil.	Kokią įtaką turi:	Vertinimų vidurkis
1	Galimybė ateityje dirbti patrauklų darbą	4,43
2	Asmeniniai gabumai, polinkiai	4,33
3	Galimybė daryti karjerą	4,17
4	Profesijos perspektyvumas	4,07
5	Mokyklinių, valstybinių egzaminų rezultatai	4,03
6	Socialinės garantijos	4,01
7	Tiksli išsami informacija apie profesiją	3,81
8	Profesijos prestižas	3,66
9	Norai atitinka galimybes	3,58
10	Šeimos materialinė padėtis	3,06
11	Šeimos narių nuomonė	3,05
12	Mažas konkursas į pasirinktą profesiją	2,53
13	Tėvų išsilavinimas	2,17
14	Draugai	2,15
15	Kita: miestas, kuriame yra universitetas; galimybė studijas pasirinkti užsienyje	2,33

Abiturientams didesnę įtaką daro asmens gabumai ir profesijos perspektyvumas, šie rezultatai patvirtina antrąją hipotezę. Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo rezultatai nepatvirtino 3 hipotezės, jog tėvų socialinė ekonominė padėtis lemia profesijos pasirinkimą.

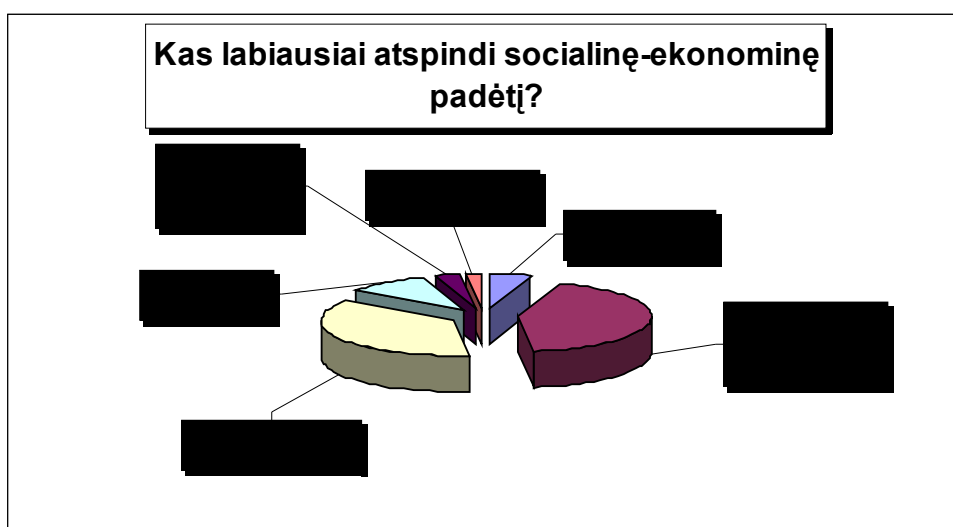
Šie tyrimo rezultatai taip pat patvirtina pirmąją hipotezę, kad abiturientų pasirinkimą lemia patrauklaus, gerai apmokamo darbo galimybė pagal pasirinktą profesiją.

Mūsų tyrimas parodė, jog moksleiviams tėvų nuomonė renkantis profesiją pagal reikšmingumą yra vienuoliktoje vietoje. Moksleivių ir jų tėvų nuomonės apie profesijos pasirinkimą yra tyrinėją R. Petrauskaitė ir K. Pukelis, D. Garnienė. R. Petrauskaitės tyrimai parodė, kad tėvų nuomonė renkantis profesiją pagal reikšmingumą buvo antroje vietoje, o K. Pukelio ir D. Garnienės tyrimo rezultatai parodė, kad didžiausią įtaką renkantis profesiją darė tėvai. Matome skirtingus moksleivių vertinimus trijose atliktose tyrimuose. Galime daryti išvadą, kad daugumos moksleivių požiūris keičiasi. Kodėl šie pokyčiai vyksta, reikėtų tyrinėti atskirai.

Apklausti tiriamieji žemai vertina ir konkursų svarbą į pasirinktą profesiją (2,53). Tai matome ir iš pasirinktų profesijų populiarumo. Abiturientai vis dar pasirenka populiarias profesijas : ekonomikos, teisės, vadybos ir verslo administravimo, politikos mokslų, medicinos žurnalistikos programas.(žr.7 pav.)

1 procentas respondentų punkte kita, paminėjo jų pasirinkimą įtakojančius veiksnius: miestas, kuriame yra universitetas (2,33); galimybė studijas pasirinkti užsienyje(2,33).

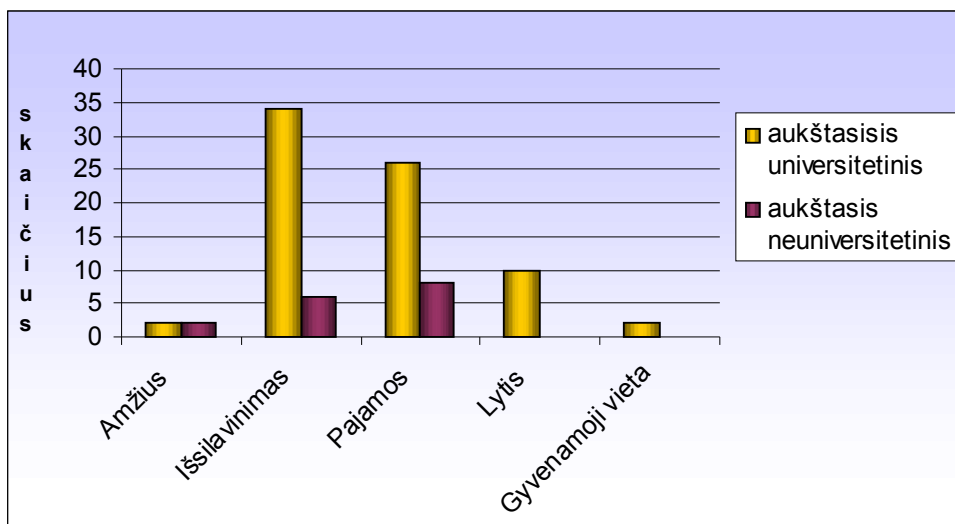
Mūsų nuomone jaunuoliai susimąsto ir apie geografinę mokyklų padėtį, vieniems svarbu studijuoti arčiau namų, kitiems studijas tęsti užsienyje.

16 pav. Socialinės- ekonominės padėties vertinimas

Norėdami sužinoti abiturientų **socialinės-ekonominės padėties vertinimą**, paprašėme eilės tvarka nuo svarbiausio iki mažiau svarbaus įrašyti skaičius į langelį ties kiekvienu atsakymu.

Dauguma respondentų (43 proc.) socialinę ekonominę padėtį sieja su išsilavinimu (žr. 17 pav.), 37 proc. mano, kad socialinę padėtį atspindi pajamos. Likę procentai pasiskirstė pagal lytį (10 proc.), amžių (5 proc.), gyvenamąją vietą (3 proc.), o 2 proc. nenurodė savo vertinimo.

17 pav. Aukštojo mokslo siekiančių abiturientų padėties visuomenėje vertinimas

Tie, kas pasirinko studijuoti aukštąjį mokslą (universitetinį, neuniversitetinį), išsilavinimą pasirinko kaip svarbiausią atspindint socialinę-ekonominę padėtį. (žr. 10 pav.) Kaip matome iš mūsų tyrimo daugumą jaunuolių siekia aukštojo mokslo (žr. 8 pav.). Jie aukštąjį mokslą sieja su padėtimi visuomenėje.(žr. 17 pav.)

18 pav. Respondentų nuomonė apie pasirinktos profesijos įgijimą

15 anketos klausime pasiteiravome respondentų nuomonės, ar jie įsitikinę, kad įgys pasirinktą profesiją.

Kaip matome iš 18 pav., 40 proc. abiturientų yra abejojantys, ar įgys pasirinktą profesiją. Kita dalis 38 procentai įsitikinusi, kad įgys. Tačiau net 18 proc. jaunuolių galvoja, kad nesugebės. Tai - beveik penktadalis apklaustų respondentų.

Iš visų apklaustųjų mažiau nei pusė įsitikinę, kad įgys profesiją, šis įsitikinimas padės užsibrėžto tikslo. Abejojantys 40 proc. moksleivių gali įgyti profesiją arba ne. Šiems moksleiviams sunku siekti tikslo, nes kažkokie veiksniai gali padėti įgyti arba neįgyti profesiją.

Apibendrinant anketinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad moksleivių tikslas studijuoti aukštojoje mokykloje rodo jų vertybines orientacijas. Jie siekia karjeros, žinių po mokyklos baigimo.

Šiais laikais materialinė gerovė yra svarbi daugeliui Lietuvos gyventojų, abiturientai ją kaip vertybę įvertino ketvirtoje vietoje (žr. 1 lentelę). Tačiau pasirenkant profesiją šeimos materialinė padėtis užima dešimtą vietą. Jaunuolius tai nestipriai įtakoja pasirenkant profesiją. Taigi galime manyti, kad jaunuoliai pasirinktą profesiją stengsis įgyti nepriklausomai nuo to, ar šeima turi galimybių padėti finansiškai, ar ne.

3.2. Standartizuoto pokalbio duomenų analizė

3.2.1. Duomenų rinkimas, sisteminimas

Papildomu duomenų rinkimo instrumentu buvo pasirinktas standartizuotas pokalbis, pateikiant atvirus klausimus, pokalbį pasižymint užrašuose.

Šio metodo esmė – leisti respondentams dalyvauti organizuojant pokalbį jam svarbia linkme, nenukrypstant nuo problemos.

Struktūruotas pokalbis vyko Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio ir Vilniaus Gabijos gimnazijose. Pokalbyje dalyvavo po 10 abiturientų iš kiekvienos gimnazijos.

Struktūruoto pokalbio analizėje visi respondentai buvo minimi vardais ir pavardžių pirmų raidžių inicialais. Prie kiekvieno pokalbio pateikti demografiniai duomenys, todėl žemiau bus pateiktos tik santraukos: Raimondas L., Rita N. ir t.t.

Pokalbio metu moksleiviai galėjo išreikšti savo nuomonę apie tai, kokie yra jų artimiausi planai pabaigus vidurinę mokyklą, kokie veiksniai jiems yra svarbiausi renkantis profesiją, išreiškė nuomonę apie galimybes siekti karjeros.

Respondentų tekstai redaguoti minimaliai – ištrinti tolimi nukrypimai nuo tyrimo problematikos, kalbos šiukšlės.

Gauti duomenys panaudoti tyrimo rezultatų skyriuje, cituojant respondentų interviu fragmentus.

3.2.2. Duomenų analizė

Pokalbis vyko 2007m. lapkričio mėnesį. Viso pokalbyje dalyvavo 9 vaikinai ir 11 merginų. Iš pokalbių paaiškėjo, kad 4 moksleiviai dar nėra apsisprendę dėl būsimos profesijos, 3 moksleiviai svarsto keletą variantų, o 13 pasirinko konkrečią profesiją.

Stebina tai, kad dauguma dvyliktokų teigia žiną, kokioje mokymosi įstaigoje norėtų toliau studijuoti, nors nėra tvirtai apsisprendę dėl būsimos profesijos.

Žygimantas B. samprotauja: „*Stočiau į inžineriją arba vadybą*“. Toliau paklaustas, kur ketina įgyti pasirinktas profesijas, jis atsakė: „*Jeigu stosiu, tai tik į VGTU (Vilniaus Gedimino technikos universitetas), kur studijuoja mano brolis*“.

Aurelija K. paklausta ar jau pasirinkusi, kokią profesiją norėtų įgyti, sako: „*Dar neapsisprendžiau*“. Į klausimą, kur ketina įgyti profesiją, ji atsakė: „*Stočiau į Kauno medicinos universitetą arba Vilniaus universitetą*“.

Pokalbio metu apsisprendę respondentai nurodė profesijas, kurias norėtų įgyti. Populiariausios – **vadyba, ekonomika ir inžinerija**, kiti pasirinko – mediko, pedagogo, elektriko, architekto, pasieniečio, programuotojo, biologo, teisininko profesijas. Iš tolesnio pokalbio paaiškėjo, kad dauguma moksleivių būsimą profesiją renkasi, atsižvelgdami į dideles galimybes įsidarbinti.

Moksleiviai įvardija, kokioje profesinio rengimo įstaigoje norėtų toliau studijuoti: 18 respondentų renkasi studijas universitete, 1 respondentas renkasi studijas kolegijoje ir 1 - profesinėje mokykloje. Tai rodo, kad moksleiviams atrodo labai svarbu įgyti aukštąjį išsilavinimą.

Kai kurie respondentai tiksliai nurodo, kuriame universitete norėtų studijuoti. „*Stosiu į ISM Vadybos ir ekonomikos universitetą*“ (Julius S.), „*stosiu į Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą*“ (Milda J.), „*norėčiau įgyti aukštąjį išsilavinimą, todėl manau stoti į VGTU arba KTU*“ (Rolandas S.).

Kiti respondentai pvz. Renata K., Ieva S., Gintarė L. teigia, kad norėtų įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą, bet dar nežino kuriame universitete ir ar pavyks įstoti:

„*Labai norėčiau studijuoti universitete, bet nežinau ar man tai pavyks*“;

„*Norėčiau įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą*“;

„*Planuoju stoti į aukštąją mokyklą, ketinu prašymą pateikti per kelis universitetus, kur galima įgyti šią profesiją*“.

Šie pokalbių rezultatai sutampa su anketavimo rezultatais, jog moksleiviai vis dar renkasi universitetinį išsilavinimą.

Pokalbio metu moksleiviai buvo paprašyti papasakoti, **dėl kokių priežasčių pasirinko arba nepasirinko būtent šią profesiją**. Dvyliktokai išvardino įvairius veiksnius, lemiančius jų pasirinkimą.

Štai keletas respondentų atsakymų, **dėl kokių priežasčių pasirinko konkrečią profesiją**:

„*Iš pradžių šiek tiek abejočiau, maniau pasirinkti ekonomisto profesiją, nes ji yra geriau apmokama. Tačiau tėvai padėjo apsispręsti galutinai, jie patarė rinktis tą profesiją, kuri būtų arčiau širdies. Aš manau, kad reikia dirbti tą darbą, kuris patinka. Žinoma, pinigai labai svarbu, bet mano nuomone, viskas priklauso nuo žmogaus požiūrio į pinigus. Žmogui visada pinigų mažai ar jis turi jų daug, ar mažai*“ (Viktorija M.).

„Norėčiau dirbti arčiau namų, kadangi gyvenu pasienyje, ir čia nelabai yra kur įsidarbinti. Pasirinkau tą darbo sritį, kad galėčiau nesunkiai susirasti darbą. Baigęs pasieniečio mokyklą galėčiau grįžti į gimtinę. Kiek girdėjau iš pažįstamų pasienyje trūksta žmonių“ (Raimondas L.).

„Man ši profesija patraukli, dėl galimybės daug bendrauti su žmonėmis. Dažnai atvertusi laikraštį pasižiūriu kokie darbai siūlomi darbdavių. Manau, kad baigusi mokslus turėčiau susirasti darbą. O jeigu ši profesija po ketverių mokslo metu bus nepaklausė, aš nenusiminsiu, manau, įgytas žinias galėsiu panaudoti ir kitose srityse“ (Gintarė L.).

„Šią profesiją pasirinkau dėl galimybės dirbti prestižinę ir mėgstamą darbą. Man gerai sekasi matematika, informatika. Aš savęs neišvaduojau kitoje srityje. Mano nuomone su šia profesija yra daug galimybių rasti darbą, o vėliau, įgijus patirties, neblogai užsidirbti“ (Inga M.).

„Pasirinkau šią profesiją, nes man patinka viskas, kas susiję su elektronika. Remontuoju pats įvairius elektros prietaisus, tai mano pomėgis. Labai norėčiau sužinoti, išmokti daugiau šioje srityje. Neįsivaizduoju savęs dirbančio kitą darbą“ (Kęstas P.).

„Man svarbu daryti karjerą ir gerai uždirbti. Šios profesijos, mano nuomone, yra perspektyvios, todėl jas pasirinkau“ (Rita N.).

Apibendrinus daugumos respondentų atsakymus, galima pasakyti, jog **svarbiausi veiksniai yra: dirbti patrauklų darbą, galimybė įsidarbinti ir geras atlyginimas.**

Kitų abiturientų apsisprendimą lėmė **asmeniniai gabumai ir polinkiai:**

„Pasirinkau šią profesiją, nes, manau, ji labai perspektyvi. Turiu gabumų tiksliuosiuose moksluose, manau įgyti profesiją, kuri man patiktų ir kurioje galėčiau atsiskleisti“ (Rolandas S.).

„Man patinka braižyti, turiu tam gabumų. Ši profesija yra perspektyvi ir gerai apmokama. Norėčiau įgyti šią specialybę, nes mane ji traukia. Dažnai stebiu aplinką, mintyse galvoju, ką aš galėčiau pakeisti“ (Violeta K.).

„Nuo vaikystės domėjausi aviacija, konstravau lėktuvėlius, lankiau konstravimo būrelį. Ir iki šiol mano svajonė nepasikeitė“ (Dovydas J.).

„Labai gerai sekasi biologijos, chemijos mokslai, taip pat man malonu padėti žmonėms. Gydytojais dirba ypač atsakingą darbą ir jų darbas yra labai reikalingas“ (Milda J.).

Jeigu palyginsime anketinės apklausos ir pokalbių rezultatus, matome skirtumą. Anketinės apklausos metu respondentai nurodė, kad tėvų nuomonė ir materialinė padėtis turi **šiek tiek įtakos**, bet pokalbių rezultatai rodo, kad yra nedidelė dalis dvyliktokų, kuriems **tėvų finansinė padėtis daro didelę įtaką:**

„Mano tėvai turi savo verslą ir aš norėčiau dirbti kartu su tėvais, plėtoti mūsų šeimos verslą. Manau šiandien verslo vadybos specialybė yra populiari ir perspektyvi“ (Agnė S.).

„Pasirinkau šią profesiją, nes mano tėvai yra verslininkai, man yra galimybė mokytis ir dirbti. Pasirinkimą lemia ir pakankamos finansinės galimybės, kurios leidžia man studijuoti“ (Martynas S.).

„Tėvų finansinės galimybės, leidžia man rinktis studijas ISM. Aš noriu įgyti kokybišką išsilavinimą ir perspektyvią profesiją“ (Julius S.).

„Neapsisprendžiau, nes mokslai mokami, mokytis sunku. Aš nežinau ar mano tėvai išgalės mokėti už studijas, nors ir norėčiau studijuoti biologiją arba geografiją.“ (Ieva S.).

„Šią specialybę pasirinkau, nes mano tėvas yra sienos apsaugos tarnautojas. Man teko susipažinti su darbo specifiška, ji man patinka ir aš su tėvo pritarimu apsisprendžiau įgyti šią specialybę“ (Rūta V.).

Galime teigti, kad pokalbio rezultatai parodė, jog tam tikrai daliai abiturientų tėvų finansinė padėtis visgi turi įtakos, renkantis profesiją.

Šie aptarti pokalbių rezultatai galutinai patvirtino pirmąją ir antrąją hipotezes: profesijos pasirinkimą lemia asmens gabumai ir perspektyvos, patrauklus gerai apmokamas darbas. Trečioji hipotezė nepasitvirtino - paaiškėjo, kad tik nedaugeliui abiturientų profesijos pasirinkimą lemia tėvų socialinė ekonominė padėtis.

Priežastys kurios trukdo dvyliktokams pasirinkti profesijas yra:

„Nepasirinkau, nes sunkiai sekasi su mokslais, o nuo mano pasiekimų priklausys ar aš turėsiu galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą. Jeigu man pasiseks, tai norėčiau būti administratore, o jei egzaminų rezultatai bus neaukšti, tai net neįsivaizduoju kokią profesiją reiks įgyti“ (Renata K.).

„Viskas priklausys nuo valstybinių egzaminų rezultatų. Man norėtųsi studijuoti medicina. Norėdama įstoti į šią sritį turiu labai gerai išlaikyti valstybinius egzaminus. Mokslai man sekasi, bet visko pasitaiko per egzaminus. Jeigu nepavyks įstoti į mediciną, tai stosiu į farmaciją“ (Aurelija K.).

„Neapsisprendžiau, nes mokslai mokami, mokytis sunku. Aš nežinau ar mano tėvai išgalės mokėti už studijas, nors ir norėčiau studijuoti biologiją arba geografiją“ (Ieva S.).

Profesijos apsisprendimui trukdo nežinomybė, kokie bus **valstybinių egzaminų rezultatai, finansinė tėvų padėtis.**

Raimondas Z. sako, kad jam sunku pasirinkti profesiją dėl savo ir mamos sveikatos, taip pat dėl finansinės padėties:

„Neapsisprendžiau, nes turiu nemažai problemų su sveikata ir nežinau kokią profesiją galėčiau įgyti. Dar mano šeimoje pastaruoju daug sunkumų, reikia padėti mamai, nes ir ji labai

serga, tėvas mirė, kai aš buvau 8 klasėje. Manau, kad baigus mokyklą reiks iš karto dirbti, nes nėra pinigų mokslams ir mamos gydymui“.

Apibendrinus tiriamųjų atsakymus, sužinojome, kas **labiausiai** lemia abiturientų apsisprendimą, t.y. **asmeniniai gabumai, pomėgiai, profesijos perspektyvos:**

„Galutinai apsisprendžiau įgyti ekonomisto specialybę, kai pabendračiau su šeimos nariais. Mano tėvai labai norėtų, kad įgyčiau šią profesiją“ (Inga M.).

„Man labiausiai trukdo nežinia, kaip bus su valstybiniais egzaminais. Norėdama įstoti į šias sritis turėčiau labai gerai išlaikyti egzaminus, o egzaminai pakankamai sunkūs“ (Aurelija K.).

„Apsisprendimą lėmė mano pomėgis. Aš nenorėčiau dirbti nemėgstamo darbo, šis darbas man patinka. Ateityje ši profesija atrodo perspektyvi, nes sparčiai padidėjo elektroninių prietaisų naudojimas“ (Kęstas P.).

„Galutinai apsisprendžiau, kai mano vyresnė draugė įgijo šią specialybę ir papasakojo kokį darbą šiuo metu dirba. Nemažai svarbios mano asmeninės savybės ir gabumai“ (Gintarė L.).

„Ilgai mąščiau kuo tapti, apsisprendžiau tik neseniai. Nes matau kaip Lietuvoje sunku dirbti įvairiose srityse, nevisos profesijos vertinamos, gerai apmokamos. Tai apsisprendžiau pasirinkti inžinieriaus profesiją, nes ji pravers ir kitose srityse“ (Rolandas S.)...

Be to, moksleiviai buvo paprašyti apibūdinti kokios jų asmeninės savybės padėtų jiems pasiekti pasirinktą profesiją. Analizuojant duomenys pastebėta, kad moksleiviai daugiausia minėjo: *komunikabilumą, pareigingumą, atsakingumą, ryžtingumą ir darbštumą.*

„Pats esu labai pareigingas, darbštus ir atsakingas. Visuomet stengiuosi tesėti duotą pažadą“ (Raimond Z.).

„Aš save apibūdinčiau, kaip bendraujančią, aktyvią mergina. Taip pat esu entuziastė. Darbe šios savybės turi praversti“ (Gintarė L.).

„Mano teigiamos savybės kantrumas, atsakingumas. Visuomet užbaigiu pradėtą darbą, stengiuosi pavestus darbus atlikti atsakingai. Taip pat mėgstu bendrauti“ (Aurelija K.).

„Esu komunikabili, drąsi ir sugebu planuoti. Versle šios savybės turi praversti, nes tenka labai daug bendrauti su žmonėmis“ (Agnė S.).

„Man netrūksta drąsos, ryžtingumo ir pareigingumo, visus darbus atlieku kruopščiai. Viso to man prireiks ir įgijus specialybę“ (Dovydas J.)...

Moksleivių buvo paklausta, ar jų pasirinktoje profesijoje yra galimybė užimti aukštesnes pareigas. Iš 20 apklaustųjų 12 moksleivių pasirinko profesijas, kuriose yra galimybių kilti pareigomis, daryti karjerą:

„Taip aš norėčiau po truputi kilti karjeros laiptais. Galvoju, kad tai įmanoma tik įgijus patirties ir turint užsispyrimo“ (Gintarė L.).

„Taip norėčiau siekti karjeros, ateityje bus, matyt, ar man pavyks“ (Inga M.).

„Karjera svarbu, jeigu dirbsiu mėgstamą darbą, tai būtinai bandysiu pasiekti ko nors daugiau. Jei nepavyks, nenusiminsiu.“ (Rolandas S.).

„Manau kilti pareigomis yra svarbu, jeigu pavyks įgyti pasirinktą profesiją būtinai to sieksiu“ (Violeta A.)...

Keli respondentai paminėjo, kad apie tai dar negalvoja arba jiems tai nesvarbu.

„Apie tai negalvoju, bet manau, kad yra galimybė. Kiek žinau mokytojai irgi keliai kvalifikacijas: vyresnieji mokytojai, metodininkai, ekspertai“ (Viktorija M.).

„Man visai nesvarbu užimti aukštas pareigas pasirinktoje profesijoje“ (Raimond Z.)...

Be to, paskutinis klausimas buvo, ar pavyks įgyti pasirinktą profesiją. Iš viso 15 dvyliktokų mano, kad sieks aukštesnių pareigų, karjeros.

„Manau sieksiu savo užsibrėžto tikslo“ (Inga M.).

„Iš visų jėgų bandysiu įgyti inžinieriaus profesiją. Turėtų pavykti“ (Rolandas S.).

„Svarbiausia labai norėti ir viskas, mano nuomone, pavyks“ (Violeta A.)...

Apibendrinant pokalbių su abiturientais duomenų analizę, galima sakyti, kad mokiniai pasirenka profesijas susijusias su ekonomika, vadyba, administravimu, medicina ir inžinerija, t.y. su tomis sritimis, kurios jiems atrodo labiausiai sietinos su karjera. Tris ketvirtadaliai abiturientų dalyvavę pokalbyje sakė, kad norėtų siekti aukštesnių pareigų pasirinktoje profesijoje. Respondentams buvo užduotas klausimas, kokios jų asmeninės savybės labiausiai vertinamos siekiant pasirinktos profesijos. Dažniausiai buvo minimas komunikabilumas, pareigingumas, atsakingumas, ryžtingumas ir darbštumas. Jie linkę rinktis profesijas pagal tai, kiek jos finansiškai naudingos ir suteiks galimybę lengvai įsidarbinti. Daugumai moksleivių svarbu įgyti aukštąjį išsilavinimą, dirbti patrauklų darbą. Jų apsisprendimus lėmė asmeniniai gabumai ir polinkiai. Iš pokalbių paaiškėjo, kad tam tikrai daliai moksleivių visgi turi įtakos tėvų finansinė padėtis.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia pateikti tokias *išvadas*:

1. Daugelis mokslininkų nuo seniausių laikų tyrinėjo žmogaus profesinio rinkimosi problemą. Yra įvairių profesijos rinkimosi teorijų: vystymosi, savivokos D. E. Super, A. Ro, socialinio išmokymo J. Krumboltz, tipologijos J.Holland. Jos padeda jaunuoliams, profesinio orientavimo paslaugų teikėjams pažinti, kaip vyksta profesijų rinkimasis, apsisprendimas, kaip teikti pagalbą iškilus sunkumams
2. Rinkdamiesi profesijas, individai vadovaujasi trimis pagrindiniais požiūriais:1) mes iš tikro esame laisvi pasirinkti profesiją , jeigu veiksime racionaliai ir sistemingai; 2) yra įvairių veiksnių, įvairių jėgų, kurių žmonės negali kontroliuoti; 3) pasirinkimą lemia atsitiktinumas arba šansas.
3. Profesijos pasirinkimą lemia asmenybiniai veiksniai, apimantys fizinį, psichinį subrendimą, socialinius, ekonominius, kultūrinius bei dvasinius veiksnius.

Atlikto tyrimo rezultatų analizė leidžia daryti tokias *išvadas*:

4. Tik mažiau nei pusė (46 proc.) tyrime apklaustų abiturientų yra tvirtai nusprendę, kokią profesiją norės įgyti. Daugiau nei pusės visų apklaustųjų abiturientų (54 proc.) abejojimas ir neapsisprendimas dėl profesinio pasirinkimo leidžia daryti prielaidą, kad profesinis mokinių orientavimas vidurinėse ir gimnazijose šiuo metu yra nepakankamas.
5. Du trečdaliai abiturientų vis dar renkasi aukštąsias studijas, norėdami įgyti pasirinktą profesiją. Populiariausios respondentų nurodytos socialinių mokslų studijų programos – ekonomika, vadyba, teisė, technologijos mokslų programos – informatika ir statybų inžinerija, biomedicinos mokslų programa – medicina.
6. Daugumai abiturientų (97 proc.) pasirinko profesijas, kurios gerai arba iš dalies gerai apmokamos. Jaunuoliams labai svarbu dirbti patrauklų, gerai apmokamą darbą, kuriame galėtų kilti karjeros laiptais, tai patvirtina pirmąją tyrimo hipotezę.

7. Iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, kad nors šeimą svarbiausia vertybe laiko dauguma abiturientų, tačiau šeimos narių nuomonė neturi labai didelės įtakos pasirenkant profesiją. Jaunuoliai pasirenka profesiją racionaliai, atsižvelgdami į savo polinkius, gabumus ir profesijos perspektyvas, kas patvirtina antrąją hipotezę.
8. Trečioji iškelta hipotezė, jog „abiturientų profesijos pasirinkimą lemia tėvų socialinė-ekonominė padėtis“, atmesta: tėvų finansinė padėtis turi tik nedidelę, ne esminę įtaką abiturientams renkantis profesiją. Anketinėje apklausoje moksleivių atsakymai jos nepatvirtino, struktūruoto pokalbio metu surinkti papildomi duomenys, parodė, kad tik 5 respondentams(tai sudaro 2 proc. visų apklaustų respondentų) tėvų finansinė padėtis turi įtakos.

Norėtusi pateikti keletą **rekomendacijų** mokyklų vadovams:

1. Mokyklose dažniau organizuoti specialistų konsultacijas profesinio tinkamumo klausimais mokiniams ir jų tėvams.
2. Inicijuoti profesinio informavimo centro steigimą mokyklose (jei tokio nėra).
3. Siūlyti mokiniams dažniau konsultuotis su profesinio orientavimo, informavimo specialistais.
4. Skatinti mokinius labiau save pažinti ir domėtis Lietuvos darbo rinkos poreikiais.
5. Aktyvinti, įtraukti įvairių dalykų mokyklų pedagogus į profesinį konsultavimą.
6. Skatinti pedagogus daugiau teikti informacijos apie profesijas, jų galimybes ir pan.

LITERATŪRA

1. Adamomonienė R., Daukilas S., Kriščiūnas B. ir kt. Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika. Utena: UAB „Utenos Indra“, 2003.
2. Anglų-lietuvių, lietuvių-anglų kalbų žodynas . Vilnius: Žodynas, 1996.
3. Bartinikienė Z. ir Paurienė, L. Padėkime mokiniams pasirinkti profesiją. Kaunas: Šviesa, 1989.
4. Beresnevičienė D. Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje. Vilnius: Viltis, 1990.
5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: „Spindulys“, 2000.
6. Fukuyama Sh. (1988). A philosophical foundation of vocational guidance. Ashiya, Hyogo, Japan: Ashiya univ. Press.
7. Galkytė H. Klasės vadovo darbas, ruošiant mokinius pasirinkti profesiją. Vilnius. 1972.
8. Galkytė H. XI klasės mokinių sugebėjimo analizuoti savo tinkamumą pasirinktai profesijai tyrimas. Asmenybė ar profesinis orientavimas: respublikinės konferencijos medžiaga. Vilnius.1974. P.55-57.
9. Galkytė H. Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes, renkantis profesiją, ugdymas. Vilnius.1977.
10. Gumuliauskienė A., Augienė, D., Bobrova, L., Macaitienė, R., Eitutytė, D. Karjera šiandien ir rytoj. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
11. Gučas, A. Pašaukimas ir darbas. Kaunas: Šviesa,1937.
12. Herr, E. L., Cramer, S.H. (1984). Career guidance and counseling through the life Span. Boston, Toronto: Little, Brown and company,1984.
13. Jatautaitė B. Profesinio orientavimo ir reorientavimo problema. Vilnius: Acta Paedagogica Vilnensia, 1991. P 159-164.
14. Jatautaitė B. (1993). Vyresniųjų moksleivių darbinio apsisprendimo sunkumai ir trūkumai. Vilnius: Acta Paedagogica Vilnensia, 1993. P. 160-174.
15. Jovaiša L. Asmenybė ir profesija. Kaunas: Šviesa, 1981.
16. Jovaiša L. Profesinio orientavimo pedagogika. Kaunas: Šviesa,1978.
17. Jovaiša L. Profesinio konsultavimo psichologija. Vilnius: Agora, 1999.
18. Kregždė S. Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai. Kaunas: Šviesa, 1988.

19. Laužackas R. Sistemoteorinės profesinio ugdymo kaitos dimensijos. Kaunas, 1999.
20. Lemme B.H. Suaugusiojo raida. Poligrafija ir informatika, Vilnius, 2003.
21. Lichko A.E. Psixopatii i aksentuasii xarakteru u podrostkov G'G' Psixologiya individual'no'x razlichiy: Teksto'. M., 1982.
22. Lovenecka L. Tavo kelias sėkmę // Respublika. 2006, Nr. 222.
23. Matulionis A., Mikšys, A. Jaunimo socialinė- profesinė orientacija. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, 1992.
24. Perry N., Vanzandt, Z. Mano pasirinkimo galimybės. Atviros Lietuvos fondas. Kaunas: Aušra, 1998.
25. Perry N., Vanzandt, Z. Žvilgsnis į ateitį. Atviros Lietuvos fondas. Kaunas: Aušra, 1998.
26. Petkevičiūtė E. Pašaukimo pasirinkimas ir mokykla // Tautos mokykla. 1935, Nr.17.
27. Petrauskaitė R. Psichopedagogika profesijos pasirinkimui. Vilnius: Žodynas, 1996.
28. Pukelis K., Garnienė D. Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. 2003, Nr. 7. P. 34.
29. Pukelis K. Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. 2002, Nr.6.
30. Profesinio ugdymo pagrindai: vadovėlis aukštųjų mokyklų pedagoginio kryptingumo studentams, magistrantams, profesijos pedagogams / Adamoniene R., Daukila S., Kriščiūnas B. Makninė I., Palujanskienė A. Vilnius, 2001. P. 367.
31. Reingardienė J., Zdanevičienė A. Moksleivių vertybinės orientacijos ir pasirengimas karjerai // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. 2003, Nr. 7. P.108.
32. V. Stanišauskienė, N. Večkienė. Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir refleksijos Lietuvoje problema // Socialiniai mokslai. 1999, Nr. 2(19).P. 23-29.
33. Šernas V., Profesinė pedagogika. Vilnius.1995. P.79.
34. Šernas V., Profesinės veiklos didaktika. Profesinio rengimo tyrimai: vadovėlis. Vilnius,1998. P 318.
35. Valackienė A. Profesinę karjerą sąlygojantys veiksniai: subjektyvus vertinimas // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. 2003, Nr.7. P.125.
36. Крягжде С.П. Психология формирования профессиональных интересов. Вильнюс.1981.

37. Швалбе Б., Швалбе, Х. Личность, карьера, успех. Москва: Прогрес-Интер, 1993.

Internetinės svetainės

1. Besimokančiųjų skaičius // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2088> , prisijungimo laikas: 2007-06-30.
2. Švietimo ir mokslo ministerija rengiasi sklandžiai egzaminų sesijai// <http://www.egzaminai.lt/index.php?ItemId=45485> , prisijungimo laikas: 2007-07-03
3. Urbonaitė E. Abiturientai nepaiso profesijos konsultantų nuomonės // Delfi.lt 2006 birželio 22d. <http://www.studijos.lt/index.php?topic=news&id=162>, prisijungimo laikas: 2007-06-30.
4. Karjeros projektavimo ir konsultavimo terminų žodynas // <http://glossary.ambernet.lt>, prisijungimo laikas: 2007-11-08.

Teisniai aktai

LR Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (Žin., 2003 Nr. 119-5406).

SANTRAUKA

SOCIALINĖS APLINKOS VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ ABITURIENTŲ PROFESIJOS PASIRINKIMUI

Pagrindinės sąvokos: profesija, profesinis pasirinkimas, profesinė karjera, vertybinės orientacijos, profesinis konsultavimas.

Šiame magistriniame darbe analizuojama abiturientų profesijos pasirinkimo svarba, remiantis lietuvių ir užsienio mokslininkų patirtimi. Taip pat tiriami abiturientų profesinį orientavimą ir pasirinkimą lemiantys veiksniai. Atliktas empirinis tyrimas, taikant du tyrimo metodus. Darbas apibendrintas išvadamis.

Abiturientai, baigdami mokyklas, pereina į naują gyvenimo etapą ir turi teisingai pasirinkti būsimą profesiją. Teisingas profesijos pasirinkimas suteikia galimybę realizuoti save, parodyti savo gebėjimus. Būsima profesija atspindės ne tik atskiras darbo funkcijas ar įgūdžius, bet ir gyvenimo būdą ir aplinką. Pasirinkti profesiją yra nelengva, kadangi jaunuolių pasirinkimui turi įtakos daugelis veiksnių. Labai svarbu sužinoti: kokie socialiniai veiksniai padeda jaunuoliui įvertinti savo galimybes ir pasirinkti profesinį kelią? Tinkamos ir perspektyvios profesijos pasirinkimas lemia: ar turėsi darbą, kokią padėtį ir pareigas užimsi visuomenėje, darbo užmokestį, socialines garantijas ir kt.

Šiame magistriniame darbe yra analizuojami veiksniai, lemiantys profesijos pasirinkimą Vilniaus apskrities mokyklose. Apibrėžiama profesijos pasirinkimo svarba remiantis užsienio ir lietuvių mokslininkų patirtimi.

Kaip rodo atlikta analizė, profesijos pasirinkimas turi didelę įtaką visoms individo gyvenimo sritims: socialinei ekonominei padėčiai, kurią lemia pajamos; socialinei padėčiai, priklausančiai nuo išsilavinimo, darbinei padėčiai, vertinamai pagal profesiją. Be to, individas darbe gali patenkinti įvairius poreikius: užsitikrinti finansinį saugumą, visuomeninę padėtį, žmonių palankumą, pagarbą, siekti asmeninio tobulėjimo.

Tyrime empirinės informacijos rinkimui buvo pasirinkti anketa ir struktūruotas pokalbis, kurių metu iš viso buvo apklausta 201 abiturientas. Tyrime buvo iškeltos hipotezės, kad abiturientų profesijos pasirinkimas priklauso nuo: 1) galimybės dirbti patrauklų, gerai apmokamą darbą, 2) asmens gabumų ir profesijos perspektyvų, 3) tėvų socialinės ekonominės padėties.

Tyrimo rezultatai patvirtino pirmąją ir antrąją hipotezes. Tėvų socialinė-ekonominė padėtis turi įtaką, pasirenkant profesiją tik daliai abiturientų.

Tyrimo išvados galėtų būti panaudotos sprendžiant mokyklų, gimnazijų profesinio konsultavimo, orientavimo problemas.

SUMMARY

THE FACTORS OF SOCIAL ENVIRONMENT, WHICH INFLUENCE A CAREER CHOICE OF SCHOOL LEAVERS

Main conceptions: profession, profession choice, career, value orientation, profession consultation.

In this Master's work the importance of a profession choice of school leavers is analyzed on the basis of Lithuanian and foreign scientists' experience. Moreover, the factors, predetermining profession orientation and choice of school leavers, are investigated. An empirical research has been carried out, applying two research methods. The work is summarized by conclusions.

School leavers, after finishing school, pass on to a new stage in life and should choose their future profession properly. The right profession choice gives the possibility to realize you, show skills. A future profession will reflect not only work duties and skills, but also a way of life and surrounding. It is very important to find out what social factors help a youngster estimate his abilities and choose professional road.

The choice of a suitable and perspective profession predetermines a good job, a place and duties in the society, salary, social guarantees, etc.

In this Master's work the factors, which predetermine a profession choice in schools of Vilnius region. The importance of profession choice is defined on the basis of foreign and Lithuanian scientists' experience.

As the fulfilled analyses show that a profession choice has great influence on all individual's life spheres: social- economical condition which is predetermined by income; social position which depends on education; work position estimated according to a profession. In addition, an individual can satisfy different needs: to ensure financial safety, the position in the society, people's good will, respect, to aim at personal growth.

During the research a questioner and a structural conversation were chosen to gather empirical information, in which 201 school leavers were questioned. In the research the following hypotheses were brought up that and profession choice of school leavers depend on: 1) the possibility to work an attractive and well-paid job, 2) personal abilities and prospects of a profession, 3) parents' social-economical condition.

The results of the research have proved the first and the second hypotheses. Parents' social-economical position influences only a part of the school leavers while choosing a profession.

Research conclusions can be used while solving school, gimnazias, profession consulting and orientation problems.

ANKETA

Gerb. Respondente!

Profesijos pasirinkimas yra viena iš aktualiausių problemų, teisingas jos sprendimas lemia tiek žmonių asmeninę, tiek visuomenės gerovę. Mūsų atliekamo tyrimo tikslas- išsiaiškinti abiturientų profesijos pasirinkimo problemas ir socialinių veiksnių įtaką, pasirenkant profesiją. Mums labai svarbi Jūsų nuomonė, todėl maloniai prašome atsakyti į pateiktus klausimus. Apklausa yra anoniminė, atsakymai bus apibendrinti ir panaudoti tik mokslinei analizei, tad tikimės, kad Jūs nuoširdžiai atsakysite į visus pateiktus klausimus. Atsakinėdami į klausimus tiesiog pažymėkite Jums tinkamą atsakymą arba, kur nurodyta, įrašykite. Iš anksto dėkojame.

1. Jūsų lytis

vyras moteris

2. Jūsų amžius (įrašykite) _____

3. Jūsų gyvenamoji vieta:

miestas kaimas kita (įrašykite) _____

4. Šeimoje:

gyvenate tik su motina arba tėvu

gyvenate su abiem tėvais

gyvenate su globėja/globėjais,

turite seserį (-ų) / brolių (-ių)

esate vienturtis(-ė)

5. Ar esate nusprendęs(-usi), kokią profesiją norite įgyti?

taip

ne

esu numatęs keletą galimų profesijų, bet iki galo neapsisprendęs(-usi) (prašome praleisti 6-9 klausimus ir pereiti prie 10 klausimo)

6. Kokią profesiją ketinate pasirinkti ? (įrašykite) _____

7. Koks išsimokslinimas leis Jums įgyti pasirinktą profesiją?

spec. vidurinis

aukštesnysis

aukštasis universitetinis

aukštasis neuniversitetinis

8. Kaip susipažinote su pasirinkta profesija?

Pažymėkite Jūsų apsisprendimui daugiausiai įtakos turėjusius variantus:

Sužinojau iš įvairios literatūros, radijo, kino, televizijos laidų, interneto;

Bendravau su pasirinktos profesijos atstovais, stebėjau jų darbą;

Sužinojau iš šeimos narių, giminių;

Dirbau darbą, artimai susijusį su mano būsima profesija;

Turiu gabumų veikloje, artimoje mano pasirinktai profesijai;

Sužinojau iš mokyklos profesinio orientavimo paslaugų teikėjo;

Kita (įrašykite)_____.

9. Ar pagal profesiją, kurią ketinate įgyti, atliekamas darbas yra gerai apmokamas?

taip

iš dalies

ne

10. Į ką, Jūsų nuomone, reikėtų atsižvelgti labiausiai, renkantis profesiją (pasirinkite vieną atsakymą)?

į savo galimybes ir profesijos perspektyvas

į profesijos reikšmę, reikalingumą

į privalumus (materialinę gerovę, pripažinimą...) kuriuos ji laiduos

11. Pažymėkite, kiek Jums svarbūs žemiau išvardyti dalykai?

Įvertinkite kiekvieną teiginį balais. Balų reikšmė: 4- labai svarbu; 3 – svarbu; 2- mažiau svarbu; 1- nesvarbu.

TEIGINYS	4	3	2	1
1. Šeima				
2. Darbas				
3. Materialinė gerovė (pinigai)				
4. Išsimokslinimas				
5. Draugai				
6. Laisvalaikis				
7. Religija				
8. Politika				

12. Kokios svarbiausios Jūsų asmeninės savybės padėtų įgyti norimą profesiją? (pažymėkite 4 svarbiausias)?

Sąžiningumas

Atkaklumas

Atsakingumas

Kantrumas

Tvarkingumas	Komunikabilumas
Pareigingumas	Entuziazmas
Mandagumas	Gebėjimas vadovauti, organizuoti
Santūrumas	Gebėjimas planuoti
Atvirumas	Kūrybingumas
Ryžtingumas	Iniciatyvumas

13. Kokią įtaką Jums turi lentelėje pateikti teiginiai, priimant sprendimą pasirinkti profesiją?

Įvertinkite kiekvieną teiginį balais. Balų reikšmės: 5 - taip, tai turi labai daug įtakos; 4- tai turi nemažai įtakos; 3- tai turi šiek tiek įtakos; 2- tai beveik neturi jokios įtakos; 1- tai visiškai neturi įtakos mano pasirinkimui.

TEIGINYS	5	4	3	2	1
1. Mano norai atitinka galimybes (pvz., aš studijuosiu ekonomiką, nes tai perspektyvi profesija, nors labiau norėčiau stoti į dailę).					
2. Mano apsisprendimui turi įtakos draugai.					
3. Mano apsisprendimui turi įtakos šeimos narių nuomonė.					
4. Mano apsisprendimui turi įtakos tėvų išsilavinimas (pvz. stoisiu į aukštąją mokyklą, nes tėvai irgi baigę aukštąsias, ruošiuosi įgyti motinos (tėvo) profesiją).					
5. Mano apsisprendimui turi įtakos šeimos materialinė padėtis.					
6. Mano apsisprendimui turi įtakos asmeniniai gabumai ir polinkiai.					
7. Mano apsisprendimui turi įtakos tiksli, išsami informacija apie pasirenkamą profesiją.					
8. Mano apsisprendimui turi įtakos žinojimas, kad pasirinkta profesija yra perspektyvi.					
9. Mano apsisprendimui turi įtakos ateityje dirbti man patrauklų darbą.					
10. Mano apsisprendimui turi įtakos profesijos prestižas visuomenėje.					
11. Mano apsisprendimui turi įtakos galimybė daryti karjerą.					
12. Mano apsisprendimui turi įtakos socialinės garantijos (galimybė susirasti darbą, darbo pastovumas, senatvės pensija).					
13. Mano apsisprendimui turi įtakos mažas stojimo konkursas į pasirinktą specialybę.					
14. Mano apsisprendimui turės įtakos mokyklinių /valstybinių egzaminų rezultatai.					
15. Kita(įrašykite)_____					

14. Kas, Jūsų nuomone, labiausiai atspindi žmogaus socialinę-ekonominę padėtį visuomenėje?

Išrikiuokite pateiktus variantus eilės tvarka nuo svarbiausio (1) iki mažiausiai svarbaus (6), įrašydami į langelį šalia kiekvieno atsakymo.

Amžius

Išsilavinimas

Pajamos

Lytis

Gyvenamoji vieta

kita (įrašykite)_____.

15. Ar esate įsitikinęs, kad įgysite pasirinktą profesiją (pasirinkite vieną atsakymą)?

taip, įsitikinęs, kad įgysiu.

dažnai galvoju, kad nesugebėsiu.

galbūt įgysiu.

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ ATSAKYMUS

STANDARTIZUOTO POKALBIO SU ABITURIENTAIS GAIRĖS

1. Mokykla, klasė
2. Vardas, pavardė,
3. Amžius,
4. Šeimos sudėtis,
5. Gyvenamoji vieta,
6. Ar esate jau pasirinkę kokią profesiją norėsite įgyti, baigę mokyklą?
7. Papasakokite, dėl kokių priežasčių Jūs nusprendėte pasirinkti šią profesiją? / Papasakokite dėl kokių priežasčių Jūs dar esate neapsisprendęs(-usi)?
8. Kokios asmeninės savybės, Jūsų manymu, padės Jums pasiekti pasirinktą profesiją? / Kokios Jūsų asmeninės savybės padėtų pasirsirinkti profesiją ?
9. Kas labiausiai lėmė jūsų apsisprendimą pasirinkti šią profesiją? / Kas labiausiai trukdo pasirinkti profesiją?
10. Kur ketinate įgyti pasirinktą profesiją? / Kur norėtumėte įgyti ateityje pasirinktą profesiją?
11. Jums svarbu Jūsų pasirinktoje profesijoje turėti galimybę užimti aukštesnes pareigas, daryti karjerą?
12. Jūsų nuomone, ar Jums pavyks įgyti pasirinktą profesiją?

STRUKTŪRUOTO POKALBIO PROTOKOLAI

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.1

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gra klasė;

Viktorija M.

19 metų;

Gyvena su abiem tėvais ir seserimi;

Šalčininkai;

– Taip, apsisprendžiau būti pradinių klasių mokytoja.

– Na, man teko kelis kartus per mokinių savivaldą pavaduoti pradinių klasių mokytojus. Nuo seniai svajoju mokytį vaikus, bet tik pradinukus.

– Manau man turėtų padėti mano asmeninės savybės: kūrybingumas, kantrumas, mandagumas ir entuziazmas. Man neblogai sekasi dainuoti, piešti, kurti, o mano nuomone šios savybės labai tinka pradinių klasių mokytojams.

– Iš pradžių šiek tiek abejoju, maniau pasirinkti ekonomisto profesiją, nes ji yra geriau apmokama. Tačiau tėvai padėjo apsispręsti galutinai, jie patarė rinktis tą profesiją, kuri būtų arčiau širdies. Aš manau, kad reikia dirbti tą darbą, kuris patinka. Žinoma pinigai labai svarbu, bet mano nuomone, viskas priklauso nuo žmogaus požiūrio į pinigus. Žmogui visada pinigų maža ar jis turi jų daug, ar mažai.

– Suplanavau stoti į Vilniaus pedagoginį universitetą, jeigu nepavyks įstoti, tuomet bandysiu į Šiaulių universitetą. Norėčiau turėti aukštąjį išsilavinimą, tačiau ateitis parodys, viskas priklauso, nuo to, kaip pavyks išlaikyti baigiamuosius mokyklinius egzaminus.

– Apie tai negalvoju, bet manau, kad yra galimybė. Kiek žinau mokytojai irgi keliasi kvalifikacijas: vyresnieji mokytojai, metodininkai, ekspertai.

– Stengsiuos ir bandysiu įgyti šią profesiją. Manau viskas priklauso nuo noro, o aš jį turiu.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.2

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4ghb klasė;

Raimondas L.

19 metų;

Gyvena su abiem tėvais ir jaunesne seserimi;

Naujakiemio kaimas;

– Nevisai apsisprendžiau, abejoju. Norėčiau dirbti pasieniečiu, arba policininku.

– Norėčiau dirbti arčiau namų, kadangi gyvenu pasienyje, ir čia nelabai yra kur įsidarbinti. Pasirinkau tą darbo sritį, kad galėčiau nesunkiai susirasti darbą. Baigęs pasieniečio mokyklą galėčiau grįžti į gimtinę. Kiek girdėjau iš pažįstamų pasienyje trūksta žmonių.

– Esu ištvermingas, nebijau sunkaus darbo, nes užaugau kaime. Manau pakankamai sportiškas. Šioje sferoje šios savybės pravers ir padės man įstoti į mokyklą.

– Aš mokausi vidutiniškai ir manau, kad su mano pasiekimais prestižinės profesijos įgyti nepavyks. Pagalvojau ir nusprendžiau, kad man patiktų dirbti pasieniečiu. Taip pat aš nemažai turiu pažįstamų jau dirbančių pasieniečiais .

– Stosiu į Visagino pasieniečių mokyklą.

– Taip ir aš žinau, kad po daugelio darbo metų galima siekti aukštesnio pareigūno laipsnio.

Įvairiose grandyse galima palaipsniui siekti paaukštinimo.

– Turėtų pavykti, nes aš to labai noriu.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.3

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gra klasė;

Raimond Z.

19 metų;

Gyvena su mama ir jaunesniu broliu;

Šalčininkuose;

– Aš dar neapsisprendžiau kuo norėčiau būti.

– Neapsisprendžiau, nes turiu nemažai problemų su sveikata ir nežinau kokią profesiją galėčiau įgyti. Dar mano šeimoje pastaruoju daug sunkumų, reikia padėti mamai, nes ir ji labai serga, tėvas mirė, kai aš buvau 8 klasėje. Manau, kad baigęs mokyklą reiks iškart dirbti, nes nėra pinigų mokslams ir mamos gydymui.

– Pats esu labai pareigingas, darbštus ir atsakingas. Visuomet stengiuosi tesėti duotą pažadą.

– Pinigų trūkumas man labiausiai trukdo įgyti profesiją.

– Jeigu turėčiau visas sąlygas, norėčiau mokytis kolegijoje ir įgyti informatiko ar programuotojo profesiją.

– Man visai nesvarbu užimti aukštas pareigas pasirinktoje profesijoje.

– Kartais susimąstau kaip man įgyti profesiją. Manau, kad galėčiau ją įgyti vėliau, kai užsidirbčiau mokslams pinigų.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.4

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gha klasė;

Gintarė L.

19 metų;

Gyvena su abiem tėvais ir jaunesne seserimi;

Tribonių kaime;

– Aš nusprendžiau įgyti vadybininkės profesiją.

– Man ši profesija patraukli, dėl galimybės daug bendrauti su žmonėmis. Dažnai atvertusi laikraštį pasižiūriu kokie darbai siūlomi darbdavių. Manau, kad baigusi mokslus turėčiau susirasti darbą. O, jeigu ši profesija po ketverių mokslo metu bus nepaklausi, aš nenusiminsiu, manau įgytas žinias galėsiu panaudoti ir kitose srityse.

– Aš save apibūdinau, kaip bendraujančią, aktyvią merginą. Taip pat esu entuziastė. Darbe šios savybės turi praversti.

– Galutinai apsisprendžiau, kai mano vyresnė draugė įgijo šią specialybę ir papasakojo kokią darbą šiuo metu dirba. Nemažai svarbios mano asmeninės savybės ir gabumai.

– Planuoju stoti į aukštąją mokyklą, ketinu prašymą pateikti per kelis universitetus, kur galima įgyti šią profesiją.

– Taip aš norėčiau po truputi kilti karjeros laiptais. Galvoju, kad tai įmanoma tik įgijus patirties ir turint užsispyrimo.

– Aš man pavyks įgyti šią profesiją, jei tik niekas nesutrukdys.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.5

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gra klasė;

Inga M.

18 metų;

Gyvena su abiem tėvais, yra vienturtė;

Šalčininkuose;

–Aš norėčiau įgyti ekonomisto profesiją.

– Šią profesiją pasirinkau, dėl galimybės dirbti prestižinį ir mėgstamą darbą. Man gerai sekasi matematika, informatika. Aš savęs neįsivaduojau kitoje srityje. Mano nuomone su šią profesiją yra daug galimybių rasti darbą, o vėliau, įgijus patirties, neblogai užsidirbti.

– Mano teigiamos savybės yra ryžtingumas ir sąžiningumas. Bendraudama stengiuosi ir kitus nesėdėti vietoje, o ką nors daryti. Dažnai draugų rate esu iniciatorė. Todėl šios savybės, manau man padės ir darbe.

–Galutinai apsisprendžiau įgyti ekonomisto specialybę, kai pabendravau su šeimos nariais. Mano tėvai labai norėtų, kad įgyčiau šią profesiją.

–Jeigu pavyks gerai išlaikyti egzaminus norėčiau įstoti į Vilniaus universitetą arba Kauno Vytauto Didžiojo universitetą. Jeigu nepavyks tai teks mokytis ekonomikos specialybės, ten kur įstosiu.

–Taip norėčiau siekti karjeros, ateityje bus, matyt, ar man pavyks.

–Manau sieksiu savo užsibrėžto tikslo.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.6

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gra klasė;

Aurelija K.

18 metų;

Gyvena su abiem tėvais, yra vienturtė;

Šalčininkuose;

–Dar neapsisprendžiau.

– Viskas priklausys nuo valstybinių egzaminų rezultatų. Man norėtusi studijuoti medicina. Norėdama įstoti į šią sritį turiu labai gerai išlaikyti valstybinius egzaminus. Mokslai man sekasi, bet visko pasitaiko per egzaminus. Jeigu nepavyks įstoti į mediciną, tai stosiu į farmaciją.

– Mano teigiamos savybės kantrumas, atsakingumas. Visuomet užbaigiu pradėtą darbą, stengiuosi pavestus darbus atlikti atsakingai. Taip pat mėgstu bendrauti.

–Man labiausiai trukdo nežinia, kaip bus su valstybiniais egzaminais. Norėdama įstoti į šias sritis turėčiau labai gerai išlaikyti egzaminus, o egzaminai pakankamai sunkūs.

–Stočiau į Kauno medicinos universitetą arba į Vilniaus universitetą.

–Man karjera nesvarbu, svarbu gerai dirbti ir padėti žmonėms.

–Sunku bus, bet manau reikia stengtis ir viskas pavyks.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.7

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gra klasė;

Kęstas P.

19 metų;

Gyvena su mama, vienturtis;

Bruknelės kaime,

–Pasirinkau elektriko specialybę.

– Pasirinkau šią profesiją, nes man patinka viskas, kas susiję su elektronika. Remontuoju pats įvairius elektros prietaisus, tai mano pomėgis. Labai norėčiau sužinoti, išmokti daugiau šioje srityje. Neįsivaizduoju savęs dirbantį kitą darbą.

– Esu draugiškas ir užsispyręs. Nevisada šios savybės man padeda, kartais jos ir kenkia. Tačiau manau, kad jos pravers elektriko profesijoje.

–Apsisprendimą lėmė mano pomėgis. Aš nenorėčiau dirbti nemėgstamo darbo, šis darbas man patinka. Ateityje ši profesija atrodo perspektyvi, nes sparčiai padidėjo elektroninių prietaisų naudojimas.

–Jeigu pavyks stosiu į Vilniaus universitetą , o jei ne į Vilniaus kolegiją.

–Apie karjera negalvoju, norėčiau tik pakankamai užsidirbti gyvenimui ir tiek.

–Manau pavyks.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.8

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4ghb klasė;

Rolandas S.

18 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi du brolius;

Šalčininkuose;

–Apsisprendžiau tapti statybų inžinieriumi.

–Pasirinkau šią profesiją, nes manau jį labai perspektyvi. Turiu gabumų tiksluose moksluose, manau įgyti profesiją, kuri man patiktų ir kurioje galėčiau atsiskleisti.

– Esu sportiškas, ištvermingas ir darbštus. Taip pat esu pakankamai draugiškas ir užsispyręs.

–Ilgai mąščiau kuo tapti, apsisprendžiau tik neseniai. Nes matau kaip Lietuvoje sunku dirbti įvairiose srityse, nevisos profesijos vertinamos, gerai apmokamos. Tai apsisprendžiau pasirinkti inžinieriaus profesiją, nes ji pravers ir kitose srityse.

– Norėčiau įgyti aukštąjį išsilavinimą, todėl manau stoti į Vilniaus Gedimino technikos universitetą arba Kauno technologijos universitetą.

–Karjera svarbu, jeigu dirbsiu mėgstamą darbą, tai būtinai bandysiu pasiekti ko nors daugiau. Jei nepavyks, nenusiminsiu.

–Iš visų jėgų bandysiu įgyti inžinieriaus profesiją. Turėtų pavykti.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.9

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gha klasė;

Ieva S.

18 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi seserį;

Šalčininkuose;

– Esu dar neapsisprendusi kuo norėčiau būti.

– Neapsisprendžiau, nes mokslai mokami, mokytis sunku. Aš nežinau ar mano tėvai išgalės mokėti už studijas, nors ir norėčiau studijuoti biologiją arba geografiją.

– Mano kruopštumas, pareigingumas yra tos savybės kurios galėtų man padėti studijuoti biologiją.

– Kaip sakiau labiausiai man trukdo pasirinkti profesiją finansinės tėvų galimybės ir būsimų valstybinių egzaminų rezultatai.

– Norėčiau įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

–Svarbiausia dirbti mėgstamą darbą, o ne užimti aukštesnes pareigas profesijoje.

–Labai abejoju, bet tikiuosi, kad dalis mano svajonių išsipildys.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.10

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazija, 4gr klasė;

Violeta A.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, vienturtė;

Šalčininkuose;

–Aš apsisprendžiau įgyti architekto profesiją.

– Man patinka braižyti , turiu tam gabumų. Ši profesiją yra perspektyvi ir gerai apmokama. Norėčiau įgyti šią specialybę, nes mane ji traukia. Dažnai stebiu aplinką, mintyse galvoju ką aš galėčiau pakeisti.

– Man netrūksta kūrybingumo ir kruopštumo, šios savybės labai reikalingos architektūroje.

– Galutiniam mano apsisprendimui labai didelės įtakos turėjo mokytojų ir draugų paskatinimas.

– Studijuoti norėčiau universitete, labiausiai VU.

–Manau kilti pareigomis yra svarbu, jeigu pavyks įgyti pasirinktą profesiją būtinai to sieksiu.

–Svarbiausia labai norėti ir viskas, mano nuomone, pavyks.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.11

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rc klasė;

Agnė S.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi dvi seseris;

Vilniuje;

–Aš norėčiau įgyti verslo vadybos specialybę.

–Mano tėvai turi savo verslą ir aš norėčiau dirbti kartu su tėvai, plėtoti mūsų šeimos verslą. Manau šiandien verslo vadybos specialybė yra populiari ir perspektyvi.

– Esu komunikabili, drąsi ir sugebu planuoti. Versle šios savybės turi praversti, nes tenka labai daug bendrauti su žmonėmis.

–Galutinį apsisprendimą nulems valstybinių egzaminų rezultatai ir stojimo konkursas į pasirinktą specialybę.

– Planuoju stotį į Vilniaus Gedimino technikos universitetą.

– Užimti aukštesnes pareigas man labai svarbu. Ateityje norėčiau perimti tėvų verslą arba turėti savo.

–Taip manau turi pavykti, stengsiuos baigti mokslus ir įgyti verslo vadybos diplomą.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.12

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rc klasė;

Dovydas J.

18 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, vienturtis;

Vilniuje;

–Pasirinkau profesiją susijusią su pilotavimu, automatika ir valdymas, aviaciniai elektros įrenginiai.

–Nuo vaikystė domėjausi aviacija, konstravau lėktuvėlius, lankiau konstravimo būrelį.Ir iki šiol mano svajonė nepasikeitė.

– Man netrūksta drąsos, ryžtingumo ir pareigingumo, visus darbus atliekų kruopščiai. Viso to man prireiks ir įgijus specialybę.

–Gabumai tiksluosiuose moksluose nulėmė mano galutinį apsisprendimą.

– Planuoju stotį į VGTU Antano Gustaičio aviacijos institutą.

– Man svarbu šioje srityje įgijus patirties siekti aukštesnių pareigų.

–Sieksiu iš visų jėgų savo svajonės išsipildymo. Galvoju man turi pavykti.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.13

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4ha klasė;

Rūta V.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi brolių;

Vilniuje;

–Taip pasirinkau teisės ir muitinės veiklos profesiją.

–Ši specialybę pasirinkau, nes mano tėvas yra sienos apsaugos tarnautojas. Man teko susipažinti su darbo specifika, ji man patinka ir aš su tėvo pritarimu apsisprendžiau įgyti šią specialybę.

– Mane tėvai mokina visuomet būti atsakinga ir ryžtinga, būti sąžiningai su kitais žmonėmis. Tikiuosi šios mano savybės pravers ateityje.

–Tėvų pritarimas ir paskatinimas turėjo didžiausią įtaką.

– Noriu studijuoti Mykolo Romerio universitete.

– Taip, man svarbu siekti aukštesnių pareigų pasirinktoje srityje..

–Truputi abejoju, nežinau ar pajėgsiu baigti studijas.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.14

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4ha klasė;

Renata K.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi sesę;

Vilniuje;

–Dar nepasirinkau.

–Nepasirinkau, nes sunkiai sekasi su mokslais, o nuo mano pasiekimų priklausys ar aš turėsiu galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą. Jeigu man pasiseks, tai norėčiau būti administratore, o jei egzaminų rezultatai bus neaukšti, tai net neįsivaizduoju kokią profesiją reiks įgyti.

– Man patinka daug bendrauti su žmonėmis, greitai susidraugauju, esu mandagi. Šios mano savybės padeda daugelyje situacijų.

–Viskas priklausys nuo valstybinių egzaminų rezultatų.

– Labai norėčiau studijuoti universitete, bet nežinau ar man tai pavyks.

– Kol kas apie tai nemaščiau, man tai nesvarbu.

–Labai abejoju, bet turiu truputi vilties.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.15

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rc klasė;

Žygimantas B.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi brolių;

Vilniuje;

–Abejoju dėl konkrečios profesijos. Stočiau į inžineriją arba vadybą.

–Brolis pataria stoti į inžineriją, nes jis pats šiuo metu studijuoja šią specialybę. Jis sako, kad ši specialybė perspektyvi, dažnai papasakoja apie studijas.

– Esu darbštus ir atkaklus, greitai nepasiduodu, jeigu iškyla sunkumai. Netrūksta man ir ryžto. Mano nuomone šios savybės pravers jei studijuosiu inžineriją.

–Turiu gabumų tiksliuosiuose moksluose, pasirinkau sustiprintai mokytis matematiką, informatiką ir fiziką, manau tai nulems mano galutinį apsisprendimą.

– Jeigu stosiu, tai tik į VGTU, kur studijuoja mano brolis.

– Apie tai negalvoju, iš pradžių noriu surasti tą darbo sritį, kur man būtų malonu dirbti.

–Labai tikiuosi.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.16

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rb klasė;

Martynas S.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, vienturtis;

Vilniuje;

–Pasirinkau verslo vadybos ir administravimo profesiją

– Pasirinkau šią profesiją, nes mano tėvai yra verslininkai, man yra galimybė mokytis ir dirbti. Pasirinkimą lemia ir pakankamos finansinės galimybės, kurios leidžia man studijuoti.

– Nežinau kokios mano savybės padėtų šioje profesijoje. Tikriausiai aktyvumas, atkalumas ir komunikabilumas.

–Labiausiai lėmė draugų pritarimas ir teigiami atsiliepimai, taip pat galimybė daryti karjerą.

– Stosiu į Vilniaus universiteto Tarptautinio verslo mokyklą.

– Taip, man labai svarbu kilti pareigose, aišku tai greitai nevyksta.

–Manau turėtų pavykti įgyti šią profesiją.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.17

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rg klasė;

Milda J.

19 metų;

Gyvena su mama, turi brolių;

Vilniuje;

–Noriu įgyti mediko profesiją. Tiksliai koku mediku būti dar nežinau, tai paaiškės studijų metu.

– Labai gerai sekasi biologijos, chemijos mokslai, taip pat man malonu padėti žmonėms. Gydytojai dirba ypač atsakingą darbą ir jų darbas yra labai reikalingas.

– Na, mano nuomone, aš turiu tas savybes, kurios reikalingos gydytojui: atsakingumas, empatiškumas ir pareiškumas.

–Mano asmeniniai norai ir prioritetai padarė didžiausią įtaką mano apsisprendimui.

– Stosiu į Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą.

– Taip, norėčiau kilti savo profesijoje pareigomis.

–Reikės daug pastangų, bet man turėtų pavykti.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.18

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rc klasė;

Rita N.

19 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi seserį;

Vilniuje;

–Noriu įgyti ekonomisto arba vadybininko profesiją.

– Man svarbu daryti karjerą ir gerai uždirbti. Šios profesijos, mano nuomone, yra perspektyvios, todėl jas pasirinkau.

–Net neišivaizduoju kokios mano asmeninės savybės turėtų padėti įgyti šias profesijas. Gal mano aktyvumas, iniciatyvumas ir noras bendrauti.

–Mano pasirinkimui pritarė mama ir tai dar labiau sustiprino mano pasirinkimą.

– Stosiu į Vilniaus Gedimino technikos universitetą.

– Kaip jau sakiau man labai svarbu daryti karjerą ir kilti pareigomis.

–Taip, manau pavyks.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.19

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rb klasė;

Julius S.

18 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi seserį;

Vilniuje;

– Taip aš apsisprendžiau, noriu įgyti ekonomisto profesiją.

–Tėvų finansinės galimybės, leidžia man rinktis studijas ISM. Aš noriu įgyti kokybišką išsilavinimą ir perspektyvią profesiją.

–Mano teigiamos asmeninės savybės yra kūrybingumas, komunikabilumas ir ryžtingumas. Tikiuosi man jos padės studijose ir darbe pagal pasirinktą specialybę.

–Mano apsisprendimą lėmė mano troškimai ir norai. Esu įsitikinęs, kad įgysiu gerą ekonomisto išsilavinimą, nors mano tėvai yra prieš mano pasirinkimą.

– Stosiu į ISM Vadybos ir ekonomikos universitetą.

– Labai svarbu man ateityje kilti pareigose, įgyti patirties ekonomikos srityje.

–Viskas turėtų pavykti.

Struktūruoto pokalbio protokolas Nr.20

Vilniaus Gabijos gimnazija, 4rb klasė;

Simonas A.

18 metų;

Gyvena su mama ir tėvu, turi seserį;

Vilniuje;

- Apsisprendžiau įgyti programuotojo informatiko profesiją.
- Kai tik Lietuvoje pasirodė kompiuteriai, mane tai labai sudomino, tuo metu aš buvau dar vaikas. Šiuo metu be jo neįsivaizduoju ką dar galėčiau daryti. Manau įgijęs programuotojo profesiją turėsiu galimybę gerai užsidirbti.
- Esu atkaklus, darbštus ir pareigingas. Programuotojo profesijoje turėtų praversti šios mano savybės.
- Mano gabumai, domėjimasis ir hobis informacinėm technologijos labiausiai turėjo įtakos pasirenkant šią profesiją.
- Pasirinkau studijas VU Informatikos, matematikos fakultete.
- Apie tai kol kas negalvoju, kilti pareigomis man nesvarbu, bent jau kol kas.
- Tikrai įgysiu pasirinktą profesiją.